

Матеріали експерименту
всеукраїнського рівня

травень 2021 –
квітень 2026 рр.

Науково-
методичне
забезпечення
реалізації
авторської моделі
**«Школа
толерантності»**

Хмельницький
2026

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА ВІЙСЬКОВА АДМІНІСТРАЦІЯ
ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ ТА НАУКИ
ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ
ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ ІМЕНІ АНАТОЛІЯ НАЗАРЕНКА
КЗЗСО «ЛІЦЕЙ №2 ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ»
ЗПО «БУДИНОК ДИТЯЧОЇ ТВОРЧОСТІ» НЕТІШИНСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ

Матеріали експерименту всеукраїнського рівня

**«Науково-методичне забезпечення реалізації
авторської моделі «Школа толерантності»
(травень 2021–квітень 2026 рр.)**

реалізовано на базі закладів
загальної середньої та
позашкільної освіти
Хмельницької області

Укладач: Бирко Н.М.

Хмельницький - 2026

УДК 373.5.02:37.022(045)

Б64

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Хмельницького інституту післядипломної педагогічної освіти
ім. А. Назаренка (протокол №1 від 24 березня 2026 року).*

Рецензенти:

Данильчук Л.О. – доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціальної педагогіки
ДЗ "Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка"

Орловська Н.М. – методист НМЦ виховної роботи позашкільної освіти
ХОШПО ім. А. Назаренка,
член Комісії з питань інноваційної діяльності МОН України
Державної наукової установи МОН ІМЗО

Бирко Н.М.

Б 64 Матеріали експерименту всеукраїнського рівня «Науково-методичне
забезпечення реалізації авторської моделі «Школа толерантності»/ уклад.
Н.М. Бирко. Хмельницький: ХОШПО, 2026. 60с.

УДК 373.5.02:37.022(045)

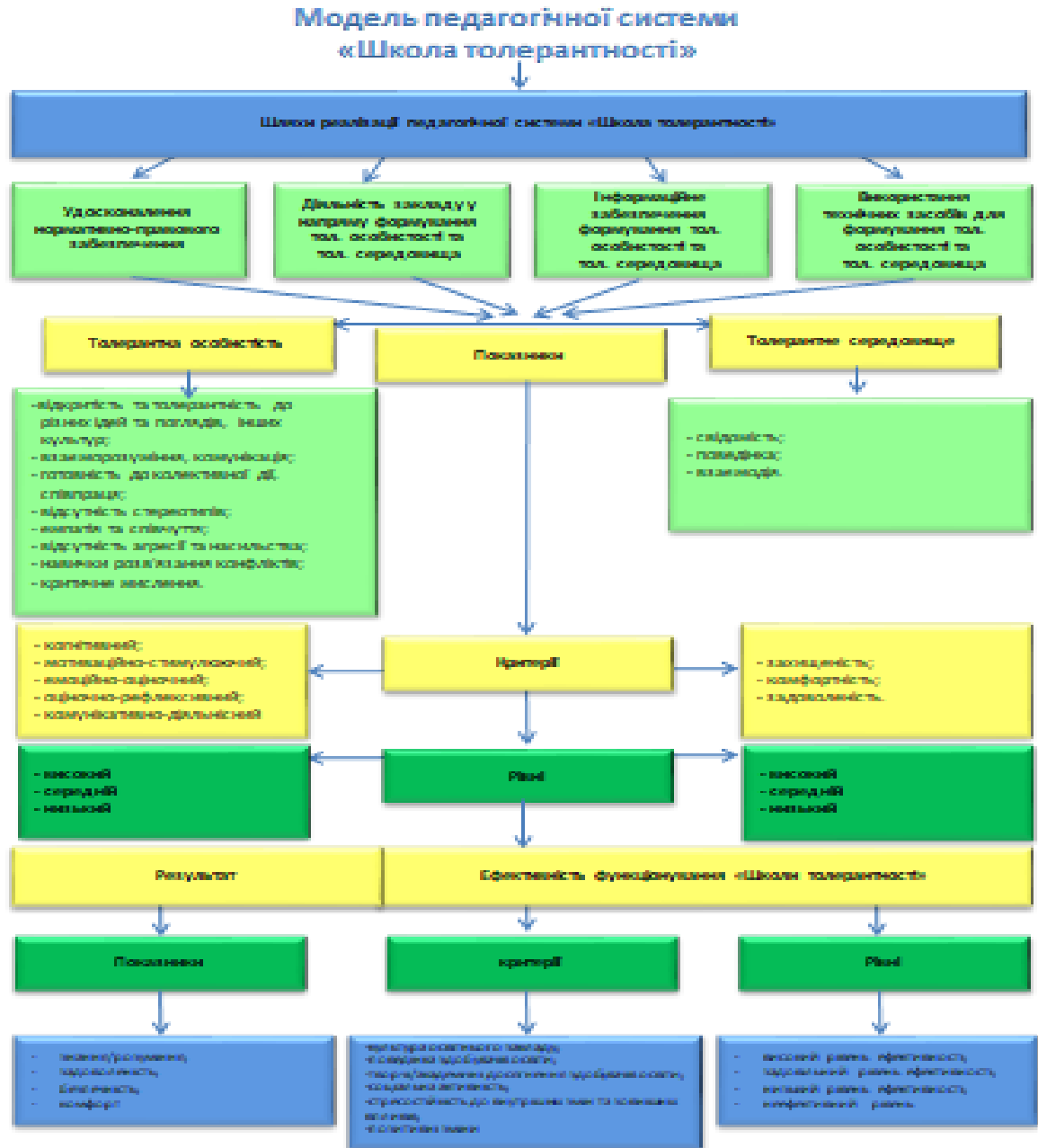
Б 64

Бирко Н.М., 2026

ЗМІСТ

МОДЕЛЬ ПЕДАГОГІЧНОЇ СИСТЕМИ «ШКОЛА ТОЛЕРАНТНОСТІ».....	4
ОПИС МОДЕЛІ ПЕДАГОГІЧНОЇ СИСТЕМИ «ШКОЛА ТОЛЕРАНТНОСТІ».....	5
КОНЦЕПЦІЯ З НАУКОВО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ АВТОРСЬКОЇ МОДЕЛІ «ШКОЛА ТОЛЕРАНТНОСТІ».....	12
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ.....	30
НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ «ШКОЛИ ТОЛЕРАНТНОСТІ».....	34
ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ «ШКОЛИ ТОЛЕРАНТНОСТІ».....	42
НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ «ШКОЛИ ТОЛЕРАНТНОСТІ».....	53

МОДЕЛЬ ПЕДАГОГІЧНОЇ СИСТЕМИ «ШКОЛА ТОЛЕРАНТНОСТІ»

ОПИС МОДЕЛІ ПЕДАГОГІЧНОЇ СИСТЕМИ «ШКОЛА ТОЛЕРАНТНОСТІ»

Модель педагогічної системи «Школа толерантності» передбачає **шляхи реалізації** мети і завдань Концепції з реалізації науково-методичного забезпечення авторської моделі «Школи толерантності» спираючись на особливості та структуру експериментальних освітніх закладів, до кожного з яких підібрані різноманітні форми та методи роботи з учасниками експерименту. До них віднесено:

1. Удосконалення нормативно-правового забезпечення формування толерантної особистості та толерантного середовища:

- підготовка нормативно-правових документів з питань формування толерантності у закладах загальної середньої та позашкільної освіти;
- розробка науково-теоретичних і методичних засад толерантного виховання молоді, включення проблематики толерантного виховання молоді в Річні плани експериментальних закладів освіти, планів методичної та психологічної роботи, виховних планів класних керівників та керівників гуртків;
- впровадження комплексних програм духовно-морального виховання та нормативно-методичного забезпечення їх реалізації з метою виховання у здобувачів освіти стійких моральних якостей, потреб, почуттів, навичок і звичок толерантної поведінки на основі засвоєння ідеалів, норм і принципів моралі, участі у творчій діяльності;
- забезпечення функціонування дієвого учнівського самоврядування, факультативів, гуртків, волонтерської діяльності, інтерактивних виставок, челенджів, флешмобів, годин толерантності, виховних годин, квестів, онлайн-подорожей, конкурсів.

2. Діяльність закладу у напрямку формування толерантної особистості та толерантного середовища:

- проведення заходів, спрямованих на реалізацію системи толерантного виховання в експериментальних закладах освіти;
- підтримка та сприяння волонтерським проєктам, іншої громадської діяльності та самоорганізації здобувачів освіти закладів, спрямованих на їхнє заохочення до благодійних соціальних, інтелектуальних та творчих ініціатив і проєктів на благо України;

- реалізація принципів толерантності та правової культури у процесі спілкування на основі активної взаємодії;
- накопичення досвіду нової соціальної взаємодії на основі поваги до прав людини;
- забезпечення полікультурної освіти і виховання (діалог культур);
- підвищення рівня інформованості про сутнісні та змістовні характеристики толерантності, особливості вивчення толерантності у межах різних галузей знань та постановки проблем у педагогіці;
- змістовне і науково-методичне забезпечення процесу формування толерантності педагогічних працівників закладу;
- формування толерантності в особистісній системі цінностей педагогічного працівника та перетворення її у регулятивний принцип професійної діяльності;
- структурування гуманістичних відносин у системі «здобувач освіти-здобувач освіти», «вихованець-вихованець», «здобувач освіти – вчитель», «вихованець-керівник гуртка», «вчитель-батьки», «керівник гуртка-батьки»;
- урізноманітнення форм і методів у педагогічному процесі;
- систематичний педагогічний моніторинг стану сформованості толерантності кожного здобувача освіти;
- вивчення потреб дітей і молоді, зокрема шляхом проведення соціологічних досліджень;
- забезпечення активної участі сім'ї та родини в розвитку фізично і морально здорової зростаючої особистості;
- проведення тренінгів, семінарів, педагогічних рад, засідань професійних спільнот, творчих груп, психологічного супроводу майстер-класів для педагогічних працівників, здобувачів освіти та їх батьків з метою підвищення розуміння та прийняття різних культур, виховання толерантності та розуміння важливості різноманіття.

3. Інформаційне забезпечення формування толерантної особистості та толерантного середовища:

- організація в інтернет-ресурсах, на сайтах закладів постійно діючих рубрик, що популяризують духовно-моральні цінності, досвід роботи з формування толерантної особистості та толерантного середовища;
- підготовка інформаційної літератури, методичних рекомендацій з питань толерантного виховання особистості, формування толерантного освітнього середовища; висвітлення в засобах масової інформації кращого досвіду родинного, морального, естетичного, громадянського, національно-патріотичного виховання;
- організація толерантних заходів, дебатів, семінарів, консультацій, спільних свят з батьками, днів довіри, тренінгів з активною участю здобувачів

освіти, що сприяють формуванню розуміння та прийняття різних культур, поваги до різних думок та поглядів;

- взаємодія з батьками, громадськими організаціями та іншими закладами освіти для спільної роботи з формування толерантної особистості та створення толерантного середовища.

4. Використання технічних засобів для формування толерантної особистості та толерантного середовища можуть включати наступні елементи:

- організація відеоконференцій та віртуальних зустрічей для здійснення міжкультурного обміну, спілкування та співпраці зі здобувачами освіти, педагогами, експертами та представниками різних культур;

- використання інтерактивних дошок, планшетів, комп'ютерних програм та ігор, які допомагають здобувачам освіти в розвитку навичок толерантності, співпраці та розуміння різноманіття.

До основних складових зазначеної моделі педагогічної системи «Школа толерантності» з реалізації науково-методичного забезпечення визначено толерантну особистість та толерантне середовище.

Показниками толерантної особистості визначено:

1. Відкритість та толерантність до різних ідей та поглядів, інших культур.
2. Взаєморозуміння, комунікація.
3. Готовність до колективної дії, співпраця.
4. Відсутність стереотипів.
5. Емпатія та співчуття.
6. Відсутність агресії та насильства.
7. Навички розв'язання конфліктів.
8. Критичне мислення.

Показниками толерантного середовища визначено:

1. Свідомість (розуміння необхідності формування толерантної особистості у педагогічному процесі; усвідомлення підходів побудови толерантного середовища).

2. Поведінка (створення ситуацій успіху, вміння спокійно без агресії вирішувати конфліктні ситуації; дотримання Правил поведінки здобувачів освітнього процесу закладу позашкільної освіти «Будинок дитячої творчості»).

3. Взаємодія (забезпечення умов безпечної та комфортної взаємодії у закладі позашкільної освіти; переважання демократичного стилю педагогічного спілкування; налагодження діалогу між усіма учасниками освітнього процесу).

До критеріїв визначення *толерантної особистості* віднесено:

1. **Когнітивний:** обізнаність з особливостями толерантної взаємодії, повнота та міцність знань, спрямованість на толерантну взаємодію.
2. **Мотиваційно-стимулюючий:** активність, потреба у спілкуванні, інтерес та бажання розширювати знання та набувати риси толерантної особистості.
3. **Емоційно-оціночний:** позитивне емоційне сприйняття іншої людини, емпатія, емоційна стійкість.
4. **Емоційно-рефлексивний:** усвідомлення себе як носія культурних цінностей, наявність рис, притаманних толерантній особистості.
5. **Комунікативно-діяльнісний:** суб'єкт-суб'єктна взаємодія; комунікація на толерантній основі; асертивна поведінка.

Для визначення **сформованості толерантного середовища** розроблені наступні критерії:

1. **Захищеність** – оцінка відсутності насильства у всіх його видах, формах для всіх учасників освітнього процесу.
2. **Комфортність** – оцінка емоцій, почуттів та домінуючих переживань у процесі взаємодії дорослих і дітей в освітньому середовищі закладу; позитивні фактори (довіра, доброзичливість, схвалення, толерантність); негативні фактори (агресивність, конфліктність, ворожість, маніпулятивність).
3. **Задоволеність** – задоволення базових потреб вихованця у допомозі та підтримці, збереженні та підвищенні його самооцінки, пізнанні та діяльності, розвитку здібностей і можливостей.

Формування **толерантної особистості** характеризується трьома рівнями:

1. **Високий** (активний) рівень сформованості толерантності: володіння глибокими усвідомленими знаннями сутності поняття «толерантність», готовність до діалогу, співробітництва та позитивної взаємодії з представниками різних культур при збереженні власної ідентичності; сформоване стійке ціннісне ставлення до себе та інших, Батьківщини, людства, природи; толерантність переходить в осмислену необхідність і потребу.
2. **Середній** (активно-ситуативний) рівень сформованості толерантності: неглибоко усвідомлені знання про толерантність, чіткі уявлення про важливість толерантності в суспільстві, але неготовність до діалогу, співробітництва та позитивної взаємодії, сформовано фрагментарно ціннісне ставлення до себе та інших, Батьківщини, людства, природи.
3. **Низький** (пасивний) рівень сформованості толерантності: поверхові знання сутності толерантності (або відсутність таких знань), пасивність, небажання взаємодіяти, недостатня вихованість толерантних якостей, наявність

хибних уявлень про свою винятковість, прагнення переносити відповідальність на оточення, високий рівень тривожності, несформоване ціннісне ставлення до інших, людства, Батьківщини.

Формування **толерантного середовища** характеризується такими **рівнями**:

1. Високий рівень сформованості толерантного середовища – в закладі установлений демократичний стиль педагогічного спілкування, на високому рівні налагоджений діалог між усіма учасниками освітнього процесу, створено комфортні умови для творчого самовираження здобувачів освіти, їх пізнавальної активності, відносини між усіма учасниками освітнього процесу побудовано на основі довіри, поваги, терпіння, здобувачі освіти чітко дотримуються правил поведінки у колективі, педагоги на високому рівні здійснюють підбір оптимальних методів та засобів навчання і виховання, які сприятимуть успішному творчому розвитку здобувачі освіти та формуванню толерантної особистості, вироблено відносини і досвід толерантної поведінки як стійка норма життєдіяльності.

2. Середній рівень сформованості толерантного середовища – в закладі переважає демократичний стиль педагогічного спілкування, є ознаки ліберального стилю, на достатньому рівні налагоджений діалог між усіма учасниками освітнього процесу, створено комфортні умови для творчого самовираження здобувачів освіти, їх пізнавальної активності, відносини між усіма учасниками освітнього процесу побудовано здебільшого на основі довіри, поваги, терпіння, вихованці в основному дотримуються правил поведінки у колективі, педагоги на достатньому рівні здійснюють підбір оптимальних методів та засобів навчання і виховання, які сприятимуть успішному творчому розвитку здобувачів освіти та формуванню толерантної особистості, на достатньому рівні вироблено відносини і досвід толерантної поведінки як стійка норма життєдіяльності.

3. Низький рівень сформованості толерантного середовища в закладі – переважає ліберальний та авторитарний стилі педагогічного спілкування, на низькому рівні налагоджений діалог між усіма учасниками освітнього процесу, створено комфортні умови для творчого самовираження здобувачів освіти, їх пізнавальної активності, відносини між усіма учасниками освітнього процесу мають конфліктний характер, здобувачі освіти здебільшого не дотримуються правил поведінки у колективі, педагоги не використовують у своїй педагогічній діяльності методи та засоби навчання і виховання, які сприятимуть успішному творчому розвитку здобувачів освіти та формуванню толерантної особистості, відносини і досвід толерантної поведінки не вироблені як стійка норма життєдіяльності.

Для перевірки ефективності функціонування «Школи толерантності» в сучасних умовах та освітніх закладах різного типу з реалізації науково-методичного забезпечення авторської моделі «Школа толерантності»

експериментальними закладами були розроблені **показники ефективності педагогічної системи «Школа толерантності»** з врахуванням основних показників сформованості толерантної особистості та толерантного середовища. До них віднесено:

1. **Знання/ розуміння:** вимірюється рівень знань здобувачів освіти про тематику толерантності, різноманітність, права людини тощо.
2. **Задоволеність:** вимірюється за допомогою опитувань та анкет, що дозволяють визначити, наскільки задоволені учасники освітнього процесу освітнім закладом та рівнем толерантності у ньому.
3. **Безпечність:** наявність безпечних умов навчання та праці.
4. **Комфорт:** визначається стан емоційного благополуччя учасників освітнього процесу, відсутність будь-яких проявів насильства та наявність достатніх ресурсів для їх запобігання.

Розроблені **критерії ефективності педагогічної системи «Школа толерантності»:**

1. **Культура освітнього закладу:** дослідження атмосфери і культури освітнього закладу є важливою складовою оцінки ефективності «Школи толерантності». Оцінюються стосунки між здобувачами освіти, педагогічними працівниками, керівництвом освітнього закладу та батьками. Здійснюється за допомогою анкетування, інтерв'ю або спостереження для виявлення рівня толерантності та загальної атмосфери співпраці та поваги.

2. **Поведінка здобувачів освіти:** ефективна педагогічна система «Школа толерантності» повинна сприяти зменшенню конфліктів, булінгу та нетерпимого поводження серед здобувачів освіти. Цей критерій можна оцінити за допомогою внутрішніх оцінок, звітів, статистичних даних про кількість конфліктів та порушень поведінкових норм.

3. **Творчі/академічні досягнення здобувачів освіти:** вимірюється за допомогою оцінок та результатів зовнішніх і внутрішніх оцінювань, творчих досягнень. Успішність здобувачів освіти може бути пов'язана з розвитком толерантних особистостей.

4. **Соціальна активність учасників освітнього процесу:** взаємодія учасників освітнього процесу у різних ситуаціях з метою вибудовування конструктивних відносин. Оцінка ефективності педагогічної системи включає оцінку рівня співпраці між учасниками освітнього процесу. Це може виявлятися у спільних творчих проєктах, спільних виховних заходах, діалогах, взаємодії.

5. **Стресостійкість до внутрішніх змін та зовнішніх впливів:** визначення емоційної стійкості і здатності контролю емоцій учасників освітнього процесу, уміння переносити психологічні навантаження та розв'язувати поставлені завдання в екстремальних умовах.

6. Позитивні зміни: дослідження процесу змін та виявлення позитивних результатів визначає, як впливає педагогічна система «Школа толерантності» на життя здобувачів освіти, педагогічного колективу освітнього закладу та батьків здобувачів освіти.

Відповідно до показників та критеріїв, педагогічної системи «Школа толерантності»:

1. Високий рівень ефективності: Педагогічна система «Школа толерантності» з високим рівнем ефективності досягла високого ступеня формування толерантної особистості та створення толерантного середовища, розуміння між здобувачами освіти, педагогами, адміністрацією та батьками. Така система активно сприяє розвитку толерантності здобувачів освіти та культури співпраці. Її підхід служить прикладом для інших освітніх закладів.

2. Задовільний рівень ефективності: Педагогічна система «Школа толерантності» має позитивні зміни у формуванні толерантної особистості та створенні толерантного середовища, проте її підхід може бути менш систематичним або потребує деяких вдосконалень. Здобувачі освіти та спільнота обізнані щодо формування толерантності, але процес розвитку потребує додаткової підтримки.

3. Низький рівень ефективності: Педагогічна система «Школа толерантності» з низьким рівнем ефективності толерантності характеризується відсутністю чіткої стратегії або програми щодо формування толерантної особистості та створення толерантного середовища. Більш поширені конфлікти та нетерпиме поводження, а культура співпраці обмежена.

4. Неefективний рівень: Педагогічній системі «Школа толерантності» не вдається досягти мети щодо формування толерантної особистості та створення толерантного середовища. Проблеми з конфліктами, нетерпимістю та недостатньою співпрацею перевищують позитивні зміни.

КОНЦЕПЦІЯ З НАУКОВО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ АВТОРСЬКОЇ МОДЕЛІ «ШКОЛА ТОЛЕРАНТНОСТІ»

I. Актуальність.

Сучасні виклики війни, в якій перебуває Україна все гостріше доводять українському суспільству потребу в толерантності, як феномену терпимості, примирення, рівності, взаєморозуміння та емпатії. Загострилась потреба повному подивитись на світ, подолати бар'єри і перепони, які роз'єднують людей, утвердити між ними відносини на засадах гуманізму, партнерства, взаємоприйняття, толерантності. Адже плекаючи в собі толерантність, особистість здатна створити єдину, цілісну, чисту від насилля та агресії картину світу, в якій є місце для всіх народів, усіх релігій, усіх особистостей такими, якими вони є зі своїми можливостями та потребами.

Відновлення інтелектуального духовного потенціалу нації, виходу вітчизняної науки і культури на світовий рівень, національного відродження, становлення державності потребує розвитку педагогічної науки на ідеях толерантності, гуманності, взаємотерпимості.

Підготовка підростаючого покоління сьогодення ставить завдання педагогам не тільки формувати відповідні компетентності з різноманітних навчальних дисциплін, але й особистісних рис, що дозволяють швидше й краще адаптуватися до життєвих умов. Важливим є розвиток особистісних рис, таких як чесність, миролюбність, толерантність, чуйність, оптимізм, стресостійкість, вміння тактовно спілкуватися, а також зменшення рівня агресії та створення сприятливого психологічного клімату в родині, класі, у школі та позашкільній діяльності. Прагнучи до самовдосконалення, успішної професійної кар'єри, досягнення певного соціального статусу, сучасний здобувач освітніх послуг зобов'язаний уміти продуктивно, грамотно спілкуватися, результативно діяти в команді, вільно володіти технічними інноваціями, займатися самоосвітою й самовихованням, усвідомлено й самостійно приймати рішення, йти на компроміс, знати історію та культуру свого народу, країни, розуміти й поважати особливості людей інших національностей і культур, інших релігійних конфесій для успішної взаємодії та співпраці з ними, володіти навичками «hardskills», «digitalskills», «softskills». Тому в сучасному закладі освіти має забезпечуватися єдність навчання, виховання і розвитку здобувачів освіти на ідеях толерантної педагогіки.

Вивчення праць філософської, психолого-педагогічної літератури з проблем толерантності має давню історію. Духовне розкріпачення особи поряд з її економічною та політичною свободою відстоювали мислителі минулого, спираючись на вчення про природне право. Тлумачення поняття толерантності

ми знаходимо в працях філософів Стародавнього Китаю, Греції та Риму (Конфуцій, Сократ, Платон, Арістотель, Квінтіліан).

Про толерантність у своїх працях «Нариси про терпимість 1667 року», «Листи про віротерпимість» писав Дж. Локк, у «Трактаті про віротерпимість» до розгляду цієї категорії звертався Вольтер. І. Гьоте розглядав толерантність як проміжний елемент на шляху до визнання, філософ-соціолог Г. Маркізе вважав її байдужим потуранням, небезпечним тим, що воно може призвести людину до перетворення на співучасника тих, хто розмовляє з позиції сили.

Педагогічні ідеї формування толерантної особистості присутні в багатьох працях видатних педагогів минулого (Й. Песталоцці, Г. Г. Ващенко, Я. А. Коменський, А. С. Макаренко, М. Монтессорі, С. Ф. Русова, В. О. Сухомлинський, К. Д. Ушинський та ін.). На ідеях добра, людяності, миролюбства ґрунтується літературно-педагогічна творчість Г. Сковороди, Л. Українки, І. Франка, Т. Шевченка та інших видатних вітчизняних просвітників.

У сучасній науці ідеї толерантності реалізуються у педагогіці співробітництва (Ш.О. Амонашвілі, О.В. Ільїна, В.Ф. Шаталов та ін.), педагогіці ненасильства (А.І. Козлова, В.Г. Маралов, В.А. Сітаров та ін.), толерантність як партнерство у спілкуванні, як суб'єкт-суб'єктна взаємодія (І.Д. Бех, Н.М. Бирко), формування толерантності у дітей та молоді (Л.В. Бернадська, А.С. Біджигєв, О.А. Грива, Е.І. Койкова, П.Ф. Комогоров, Н.Ю. Кудзієва, Б.Т. Ліхачова, О.В. Волошина, О.С. Рибак та ін.), створення толерантного освітнього середовища, моделі школи толерантності (В. Ляпунова, Н. Орловська, М. Капітоненко, О. Безкоровайна, О. Матієнкота ін.).

Толерантність є предметом уваги широкого кола науковців, зокрема і психологів. Так, аналіз психологічної літератури засвідчує наявність досліджень присвячених з'ясуванню: сутності терпимості й толерантності в онтології суспільної свідомості й самосвідомості (В.М. Золотухін, О.М. Кондаков, В.І. Красиков), місце толерантності у процесі набуття особистісної цілісності (О.Г. Асмолов, Є.Ф. Казаков, В.А. Тишков), специфіці міжетнічної толерантності (Н.М. Лебедєва, В.М. Павленко, М.І. Пірен, Г.У. Солдатова, Т.Г. Стефаненко, Т.А. Устименко, В.А. Тишков, Ю.І. Римаренко, О.М. Докукіна), толерантності як категорії відносин (О.Ю. Клепцова, В.Г. Маралов, В.А. Сітаров), рис комунікативної толерантності (В.В. Бойко). Значне місце в роботах психологів посідає вивчення толерантності в контексті ціннісно-смыслового підходу як особистісної цінності і цінності соціокультурної системи (Н.А. Асташова, О.А. Бенькова, С.Д. Максименко, Л.І. Рюмшина, Г.У. Солдатова та ін.).

У зарубіжній психології розробки проблеми толерантності представлені у дослідженнях стресостійкості й соціальної адаптації (С. Кобейс, Р. Раге, Т. Холмс); механізмів і проявів агресії (А. Басс, Л. Берковіц, Х. Хекхаузен); національної, релігійної й расової нетерпимості, ксенофобії (Г. Айзенк,

Т. Адорно, М. Боуен, Т. Нельсон); особливостей особистості, що самоактуалізується (А. Маслоу); механізмів емпатії (Е. Еріксон, К. Роджерс).

II. Методологічні засади, підходи, принципи, критерії.

Методологічну основу Концепції з науково-методичного забезпечення реалізації авторської моделі «Школи толерантності» становлять: гуманістичні теорії (К. Роджерс, Ш. Амонашвілі та ін.); концепції гармонійного підходу до прагматичної та духовно-моральної мотивації (М. Андрєєва, О. Мороз, А. Сбруєва); філософські ідеї толерантності в освіті (О. Біблер, М. Бубер, В. Тишков); наукові висновки про особливості та закономірності виховання (І. Бех, І. Зязюн, Г. Костюк); педагогічні, соціологічні, соціально-культурні ідеї щодо суспільних тенденцій формування нової системи освіти; концептуальні положення професійної підготовки сучасного педагога (О. Абдулліна, Л. Кондрашова, Н. Кузьміна, П. Саух, В. Сластьонін, Г. Троцько та ін.); основні ідеї педагогіки толерантності (Г. Балл, Б. Бім-Бад, С. Русова, В. Слободчиков, Н. Орловська, Н. Бирко та ін.).

Теоретико-методологічну основу Концепції з науково-методичного забезпечення реалізації авторської моделі «Школи толерантності» складають: Конституція України; закони України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», «Про охорону дитинства», «Про свободу совісті та релігійні організації», «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності»; Загальна декларація прав людини, Декларація принципів толерантності; Концепція Нової української Школи, Концепція виховання дітей та молоді в національній системі освіти, Концепція національно-патріотичного виховання, Концепція позашкільної освіти та виховання; Національна доктрина розвитку освіти «України в XXI столітті», Національна програма виховання дітей та учнівської молоді, Державна національна програма «Освіта України XXI століття», Основні орієнтири виховання учнів 1 – 12 класів, програми І.Д. Бега «Нова українська школа у поступі до цінностей». Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності, затверджене наказом Міністерства освіти і науки України від 07.11.2000 № 522, зареєстроване в Міністерстві юстиції України 26.12.2000 за № 946/5167 (у новій редакції наказу Міністерства освіти науки, молоді та спорту України від 30.11.2012 № 1352, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 18 грудня 2012 р. за № 2111/22423).

Фундаментальні основи науково-методичного забезпечення реалізації авторської моделі «Школи толерантності» становлять дослідження в галузі педагогіки толерантності, які здійснили А. Асмолов, Г. Безюлева, Б. Вяткин, Є. Хакімов, В. Хотинець, Г. Шеламова та ін.; проблеми толерантного виховання дітей висвітлено в наукових працях В. Марлова, В. Ситарова; над проблемою

формування толерантності дітей та молоді в Україні працюють Т. Білоус, Ю. Грачова, О. Грива, Я. Довгополова, І. Жданова, А. Матієнко, О. Рибак; питаннями створення толерантного середовища в закладах загальної середньої освіти та закладах позашкільної освіти займаються Н. Бирко, Н. Орловська, Н. Осатюк, Т. Томчишина та ін.; розробка нових технологій професійної підготовки педагогів, які забезпечували б формування достатнього рівня професійних компетентностей, а також особистісно-професійних якостей, що сприятимуть розвитку толерантного середовища освітніх інституцій, у своїх працях висвітлили О. Антонова, С. Вітвицька, О. Дубасенюк, М. Лещенко, Н. Ничкало, О. Пєхота, Л. Пуховська, Л. Хомич, А. Молчанова, та ін.

Враховуючи усі положення нормативно-правового та науково-педагогічного забезпечення визначено наступні **підходи** щодо реалізації Концепції з науково-методичного забезпечення реалізації авторської моделі «Школи толерантності»:

- *гуманістичний* (гуманізація освітнього процесу, існуючих методів і форм роботи системи відносин дорослих і дітей; розробка і впровадження форм і методів педагогічної діяльності на основі ідей толерантності; формування особистісних якостей і спеціальних вмінь для виховання дітей у напрямку толерантності, що в цілому сприяє створенню толерантного освітнього середовища шляхом взаємодії учасників освітнього процесу);

- *особистісно-орієнтований* (визнання права кожної особистості на свободу, самовизначення, індивідуальність і самовираження; визнання і виконання своїх обов'язків; опора на мотивацію, досвід, Я-концепцію партнера; виховання в підростаючого покоління толерантності як протидії будь-якому насиллю, агресії; формування негативного відношення до війни; гуманного ставлення до інших і до самого себе, вміння толерантними шляхами вирішувати міжособистісні і внутрішньо-особистісні конфлікти; розвиток здібності до сприйняття і розуміння іншої людини, незалежно від її нації та расової належності);

- *компетентнісний* (формування високих рівнів типів толерантності в учасників експерименту; розвиток позитивної самооцінки, емпатії; формування вмінь розуміти учасників поліетнічного освітнього середовища; надання посильної допомоги щодо задоволення потреб; налагодження рівноправної комунікації; заохочення новаторства й творчості в освітній діяльності);

- *діяльнісний* (спрямованість освітнього процесу на розвиток компетентностей і наскрізних умінь особистості, застосування теоретичних знань на практиці; формування здібностей до самоосвіти і командної роботи, успішної інтеграції в соціум і професійну самореалізацію; опора на активність, свідомість і самостійність; орієнтація не на вербальний вплив, а на діяльність самої дитини; забезпечення суб'єктивної свободи у виборі діяльності та її компонентів; виховання через організовану творчу діяльність і спілкування.

- *середовищний*, в основі якого лежить спеціально організована діяльність, система роботи у сучасному закладі освіти як система впливів і умов формування толерантної особистості.

Основними методологічними принципами Концепції з науково-методичного забезпечення реалізації авторської моделі «Школи толерантності» визначено **принципи**:

гуманістичний, що полягає у визнанні людини найвищою цінністю, розумінні дитини, доброзичливому ставленні до неї, довірі, прийнятті дитини такою, якою вона є, зміні її поведінки через позитив;

індивідуалізації – утверджує унікальність і неповторність кожної дитини, визначає її інтереси, потреби у житті;

регіоналізації – обумовлює варіативність інноваційного розвитку закладу освіти з урахування їх регіональних особливостей, що розширює простір можливостей творчої самореалізації особистості;

добровільності – виступає необхідною умовою ефективності втілення авторської ідеї в практику педагогічним колективом школи, що характеризується високим рівнем розвитку організаційної і корпоративної культури;

партнерства – реалізує ідею педагогічного співробітництва суб'єктів освітньої діяльності задля розроблення та практичної реалізації оригінальної авторської педагогічної системи закладів освіти; встановлення відносин взаєморозуміння і взаємної вимогливості;

технологізації – передбачає дотримання чіткої послідовності етапів реалізації концепту авторської технології, що гарантує досягнення передбачуваного результату;

персоналізації – обґрунтовує індивідуальний рівень виконавської майстерності педагога щодо впровадження авторської інновації у практику;

синергетичної взаємодії – забезпечує узгоджену дію суб'єктів освітньої діяльності задля втілення авторської концепції та відповідної технології її реалізації, що здійснюється на засадах нової філософії освіти, інтеграції науки і практики, традицій та новаторства, сприяє формуванню образу світу педагога, орієнтованого на усвідомлену необхідність впровадження інновації як стратегічного ресурсу інноваційного розвитку закладу освіти, держави і суспільства зокрема.

Методи дослідження.

Для розв'язання поставлених завдань використовуються наступні **методи дослідження**:

теоретичні – аналіз філософської, педагогічної, психологічної, соціологічної, історичної та методичної літератури для обґрунтування теоретичних засад дослідження; вивчення й узагальнення педагогічного досвіду; історико-логічне вивчення наукових праць, нормативно-правових

документів; порівняльний аналіз, інтерпретація та узагальнення фактів, аналіз і синтез результатів експерименту;

емпіричні – вивчення нормативно-правового забезпечення проєктування розвитку закладів освіти; діагностичні методи (анкетування, тестування, бесіда, опитування, моніторинг, скринінг), обсерваційні методи (спостереження й аналіз уроків, виховних заходів; професійне портфоліо задля ефективності реалізації авторської моделі «Школа толерантності»); педагогічний експеримент для перевірки гіпотези дослідження.

Для перевірки функціонування авторської моделі «Школи толерантності» з реалізації науково-методичного забезпечення, експериментальними закладами освіти були розроблені критерії та рівні сформованості толерантної особистості та толерантного освітнього середовища.

Закладом позашкільної освіти «Будинку дитячої творчості» м. Нетішин для визначення сформованості рис толерантності педагогів, вихованців закладу та батьківської громадськості розроблені наступні **критерії**:

1. *Когнітивний*: обізнаність з особливостями толерантної взаємодії, повнота та міцність знань, спрямованість на толерантну взаємодію.
2. *Мотиваційно-стимулюючий*: активність, потреба у спілкуванні, інтерес та бажання розширювати знання та набувати риси толерантної особистості.
3. *Емоційно-оціночний*: позитивне емоційне сприйняття іншої людини, емпатія, емоційна стійкість.
4. *Емоційно-рефлексивний*: усвідомлення себе як носія культурних цінностей, наявність рис, притаманних толерантній особистості.
5. *Комунікативно-діяльнісний*: суб'єкт-суб'єктна взаємодія; комунікація на толерантній основі; асертивна поведінка.

Для визначення сформованості толерантного середовища використовуються наступні **критерії**:

1. *Захищеність* – оцінка відсутності насильства у всіх його видах, формах для всіх учасників освітнього процесу.
2. *Комфортність* – оцінка емоцій, почуттів та домінуючих переживань у процесі взаємодії дорослих і дітей в освітньому середовищі закладу; позитивні фактори (довіра, доброзичливість, схвалення, толерантність); негативні фактори (агресивність, конфліктність, ворожість, маніпулятивність).
3. *Задоволеність* – задоволення базових потреб вихованця у допомозі та підтримці, збереженні та підвищенні його самооцінки, пізнанні та діяльності, розвитку здібностей і можливостей.

Формування толерантної особистості характеризується трьома **рівнями**:

1. *Високий* (активний) рівень сформованості толерантності: володіння глибокими усвідомленими знаннями сутності поняття «толерантність», готовність до діалогу, співробітництва та позитивної взаємодії з представниками різних культур при збереженні власної ідентичності; сформоване стійке ціннісне ставлення до себе та інших, Батьківщини, людства, природи; толерантність переходить в осмислену необхідність і потребу.

2. *Середній* (активно-ситуативний) рівень сформованості толерантності: неглибоко усвідомлені знання про толерантність, чіткі уявлення про важливість толерантності в суспільстві, але неготовність до діалогу, співробітництва та позитивної взаємодії, сформовано фрагментарно ціннісне ставлення до себе та інших, Батьківщини, людства, природи.

3. *Низький* (пасивний) рівень сформованості толерантності: поверхові знання сутності толерантності (або відсутність таких знань), пасивність, небажання взаємодіяти, недостатня вихованість толерантних якостей, наявність хибних уявлень про свою винятковість, прагнення переносити відповідальність на оточення, високий рівень тривожності, несформоване ціннісне ставлення до інших, людства, Батьківщини.

Формування толерантного середовища характеризується такими **рівнями**:

1. *Високий рівень* сформованості толерантного середовища – в закладі установлений демократичний стиль педагогічного спілкування, на високому рівні налагоджений діалог між усіма учасниками освітнього процесу, створено комфортні умови для творчого самовираження вихованців, їх пізнавальної активності, відносини між усіма учасниками освітнього процесу побудовано на основі довіри, поваги, терпіння, вихованці чітко дотримуються правил поведінки у колективі, керівники гуртків на високому рівні здійснюють підбір оптимальних методів та засобів навчання і виховання, які сприятимуть успішному творчому розвитку вихованців та формуванню толерантної особистості, вироблено відносини і досвід толерантної поведінки як стійка норма життєдіяльності.

2. *Середній рівень* сформованості толерантного середовища – в закладі переважає демократичний стиль педагогічного спілкування, є ознаки ліберального стилю, на достатньому рівні налагоджений діалог між усіма учасниками освітнього процесу, створено комфортні умови для творчого самовираження вихованців, їх пізнавальної активності, відносини між усіма учасниками освітнього процесу побудовано здебільшого на основі довіри, поваги, терпіння, вихованці в основному дотримуються правил поведінки у колективі, керівники гуртків на достатньому рівні здійснюють підбір оптимальних методів та засобів навчання і виховання, які сприятимуть успішному творчому розвитку вихованців та формуванню толерантної

особистості, на достатньому рівні вироблено відносини і досвід толерантної поведінки як стійка норма життєдіяльності.

3. *Низький рівень* сформованості толерантного середовища в закладі – переважає ліберальний та авторитарний стилі педагогічного спілкування, на низькому рівні налагоджений діалог між усіма учасниками освітнього процесу, створено комфортні умови для творчого самовираження вихованців, їх пізнавальної активності, відносини між усіма учасниками освітнього носять конфліктний характер, вихованці здебільшого не дотримуються правил поведінки у колективі, керівники гуртків не використовують у своїй педагогічній діяльності методи та засоби навчання і виховання, які сприятимуть успішному творчому розвитку вихованців та формуванню толерантної особистості, відносини і досвід толерантної поведінки не вироблені як стійка норма життєдіяльності.

Навчально-виховний комплекс №2 м. Хмельницького для визначення ефективності функціонування авторської моделі «Школи толерантності» на предмет рівня сформованості толерантної особистості розробив наступні **критерії**:

- *когнітивний* критерій – здатність розуміти різноманітні погляди та думки інших людей, розрізняти між своїми та їхніми ідеями, розуміти різноманітність культур та їхніх традицій;

- *мотиваційний* критерій – це дослідження мотивів особистості щодо прояву толерантності в різних ситуаціях. Цей критерій проявляється у мотивації людини до толерантної поведінки в колективі;

- *емоційно-ціннісний* критерій відображає наявність позитивних емоційних реакцій на різноманітність інших культур, націй, традицій та стилів життя;

- *діяльнично-комунікативний* критерій – це підхід до оцінки рівня мовної компетенції, який базується на аналізі мовних дій особи в контексті її повсякденної діяльності;

- *рефлексивний* критерій, відображає здатність учнів до самооцінки своїх переконань, ставлення до інших людей, поведінки в конфліктних ситуаціях та інших аспектів, що відображають рівень толерантності;

- *комунікативний* критерій – здатність ефективно спілкуватись з різними людьми, висловлювати свої думки та ідеї без агресії та конфліктності, розв'язувати конфлікти за допомогою мирних засобів.

Відповідно до критеріїв, розроблені **рівні** толерантної особистості.

Низький рівень толерантності. Учасники освітнього процесу з низьким рівнем толерантності не приймають різноманіття інших культур та людей, що відрізняються від них за національністю, релігією, статтю, орієнтацією тощо.

Вони можуть проявляти ворожість та дискримінацію в стосунках з такими людьми.

Середній рівень толерантності. Учасники освітнього процесу з середнім рівнем толерантності можуть приймати інших людей, але можуть почуватися незручно у спілкуванні з ними через незнання культурних особливостей та переконань.

Високий рівень толерантності. Учасники освітнього процесу з високим рівнем толерантності поважають та приймають інших людей, їхні культурні та релігійні переконання, погляди, орієнтації тощо. Вони можуть проявляти інтерес до культур інших народів, а також поважати їхні традиції та звичаї.

Гімназія № 6 м. Шепетівки розробили наступні **критерії** для дослідження толерантного освітнього середовища щодо ефективності застосування науково-методичного забезпечення авторської моделі «Школи толерантності»:

- *когнітивний* - обізнаність з особливостями толерантної взаємодії, повнота та міцність знань, спрямованість на толерантну взаємодію;

- *особистісний* - позитивне емоційне сприйняття іншої людини, емпатія, емоційна стійкість;

- *діяльнісний* - суб'єкт-суб'єктна взаємодія, комунікація на толерантній основі, асертивна поведінка.

Формування рис толерантної особистості означено наступними **рівнями**:

- *високий* (активний) рівень сформованості толерантності характеризується глибокими усвідомленими знаннями сутності поняття «толерантність», готовністю до діалогу, співробітництва та позитивної взаємодії з представниками різних культур при збереженні власної ідентичності; сформованістю стійкого ціннісного ставлення до себе та інших, Батьківщини, людства, природи; толерантність переходить в осмислену необхідність і потребу.

- *середній* (активно-ситуативний) рівень сформованості толерантності характеризується знаннями про толерантність, але неглибоко усвідомленими; чіткими уявленнями про важливість толерантності в суспільстві, але неготовністю до діалогу, співробітництва та позитивної взаємодії; ціннісним ставленням до себе та інших, Батьківщини, людства, природи, сформованим фрагментарно.

- *низький* (пасивний) рівень сформованості толерантності характеризується поверховими знаннями сутності толерантності (або відсутністю таких знань); пасивністю, небажанням взаємодіяти, недостатньою вихованістю толерантних якостей; наявністю хибних уявлень про свою винятковість, прагненням переносити відповідальність на оточення, високим рівнем тривожності; несформованим ціннісним ставленням до інших, людства, Батьківщини.

III. Суб'єкти спільної діяльності та цільові групи реалізації інноваційної моделі «Школи толерантності».

До цільових груп (учасників експерименту) входять: *здобувачі освіти* Навчально-виховного комплексу № 2 м. Хмельницького, здобувачі освіти Гімназії № 6 Шепетівської міської ради Хмельницької області; вихованці закладу позашкільної освіти «Будинок дитячої творчості» Нетішинської міської ради;

батьки здобувачів освіти Навчально-виховного комплексу № 2 м. Хмельницького, батьки здобувачів освіти Гімназії № 6 Шепетівської міської ради Хмельницької області; батьки вихованців закладу позашкільної освіти «Будинок дитячої творчості» Нетішинської міської ради;

педагогічний колектив Навчально-виховного комплексу № 2 м. Хмельницького, педагогічний колектив Гімназії № 6 Шепетівської міської ради Хмельницької області; педагогічний колектив закладу позашкільної освіти «Будинок дитячої творчості» Нетішинської міської ради;

Суб'єкти спільної діяльності: Хмельницький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, центри професійного розвитку педагогічних працівників, місцеві органи влади.

IV. Мета, стратегія та завдання Концепції.

Метою Концепції з науково-методичного забезпечення реалізації авторської моделі «Школи толерантності» є науково обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність науково-методичного забезпечення реалізації авторської моделі «Школа толерантності».

Стратегії Концепції з науково-методичного забезпечення реалізації авторської моделі «Школи толерантності»:

–спрямованість на розвиток, формування та становлення толерантної особистості і створення толерантного освітнього середовища в експериментальних закладах освіти;

–забезпечення професійного розвитку педагогічних працівників експериментальних закладів щодо удосконалення компетентностей з формування толерантної особистості та врахування психолого-педагогічних умов толерантного освітнього середовища «Школи толерантності»;

–визначення основних підходів, принципів, шляхів реалізації впровадження в практику нормативно-правового та навчально-методичного забезпечення авторської моделі «Школи толерантності»;

–максимальна адаптація навчальних планів та освітніх програм експериментальних закладів щодо проблеми толерантності з урахуванням

науково-методичного забезпечення реалізації авторської моделі «Школи толерантності»;

–розробка показників, критеріїв, рівнів сформованості толерантної особистості та функціонування толерантного освітнього середовища експериментальних закладів освіти зінноваційним збагаченням науково-методичного забезпечення діючої авторської моделі «Школи толерантності».

–
Концепція з науково-методичного забезпечення реалізації авторської моделі «Школи толерантності» передбачає вирішення наступних завдань:

–визначити шляхи і створити умови для підвищення кваліфікації педагогічних працівників, оволодіння педагогами компетентнісним потенціалом виховання, новими освітніми технологіями і методиками, які необхідні для обраної авторської моделі «Школа толерантності»;

–розробити та експериментально апробувати моделі та методіку педагогічних систем освіти з урахуванням засад інноваційної діяльності закладів освіти, регіональних особливостей функціонування закладів освіти, вікових та індивідуальних можливостей учнів, вчителів;

–впровадити у практику закладів освіти комплекс нормативно-правового та навчально-методичного забезпечення моделі «Школа толерантності»;

–технологізувати процес реалізації авторської моделі «Школа толерантності» за логікою інноваційного закладу освіти з урахуванням особливостей авторського задуму.

V. Зміст, форми і методи реалізації Концепції.

Змістом даної Концепції з науково-методичного забезпечення реалізації авторської моделі «Школи толерантності» передбачено поетапний характер дослідно-експериментальної роботи:

I. Організаційно-підготовчий етап передбачав:

- наукове обґрунтування завдань експерименту;
- проведення педагогічних рад «Про затвердження плану експериментальної діяльності»;
- вивчення нормативно-правових документів з проблеми дослідження;
- проведення інструктивно-методичних нарад щодо тематики, проблематики дослідження, питання практичної реалізації ідей співробітництва та партнерства, саморегулювання і самоуправління професійно-педагогічною діяльністю вчителів, керівників гуртків в умовах експериментальної роботи;

- визначення та узгодження нормативно-правового забезпечення експериментальної роботи. Узагальнення досвіду функціонування авторської моделі «Школа толерантності»;
- вивчення та аналіз педагогічного досвіду, психолого-педагогічної літератури з проблеми експерименту;
- формування складу творчих груп педагогів щодо організації та проведення експерименту всеукраїнського рівня;
- налагодження спільної діяльності з установами, які здійснюють науково-методичне супроводження експериментальної роботи;
- визначення та уточнення функціональних обов'язків педагогів в системі розв'язання завдань експерименту;
- проведення консультацій і нарад для педагогів щодо вивчення та аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду з проблеми дослідження;
- проведення комплексної діагностики рівня готовності учасників освітнього процесу до роботи в режимі експерименту.

II Концептуально-діагностичний етап експерименту передбачав:

- розробити загальну Концепцію закладів освіти з науково-методичного забезпечення реалізації авторської моделі «Школа толерантності».
- укомплектування діагностичних методик, програм для визначення ефективності функціонування авторської моделі «Школа толерантності».
- забезпечення психолого-педагогічного супроводу експерименту: методик та описів психодіагностичного інструментарію.
- діагностування та анкетування учасників освітнього процесу на предмет виявлення рівня сформованості толерантності та забезпечення діяльності школи толерантності.
- діагностування та анкетування вчителів на предмет обізнаності щодо форм і методів формування в учнів життєвовизначених компетентностей.
- розробка авторської моделі «Школа толерантності».
- розробка та затвердження програм гуртків, факультативів, спецкурсів, методичних рекомендацій щодо формування в учнів життєвовизначених компетентностей в установленому порядку.
- проведення тренінгів, створення методичних кейсів та навчання вчителів, учнів, батьків, представників громадськості з проблеми дослідження.

III. Формувальний етап передбачає:

- експериментальну перевірку ефективності функціонування авторської моделі «Школа толерантності».
- впровадження авторської моделі «Школа толерантності».

- впровадження освітніх програм, програм гуртків, факультативів, спецкурсів, методичних рекомендацій щодо формування особистісного розвитку учня в умовах школи толерантності.

- визначення ефективності освітньої діяльності авторської моделі «Школа толерантності» на основі розроблених критеріїв.

- корекція системи освітньої діяльності закладів освіти на основі розроблених критеріїв.

IV. Узагальнювальний етап передбачає:

- порівняння результатів концептуально-діагностичного і узагальнювального етапів експерименту за визначеними критеріями та показниками та розробка відповідних методичних рекомендацій.

- науково-практичний аналіз та визначення ефективності запровадження програми авторської моделі «Школа толерантності».

- поширення досвіду експериментальної роботи шляхом публікацій у фахових виданнях, участь у науково-методичних семінарах, круглих столах, брифінгах, науково-практичних конференціях.

- проведення Всеукраїнської науково-практичної конференції «Методичні засади реалізації освітньої діяльності авторської школи «Школа толерантності».

- підготовка та видання методичних збірників, методичних рекомендацій за результатами експериментальної роботи.

- підведення підсумків проведення експерименту всеукраїнського рівня за темою дослідження.

Відповідно до завдань Концепції з науково-методичного забезпечення реалізації «Школи толерантності» кожним експериментальним закладом освіти розроблено авторські моделі «Школи толерантності» в своєму закладі освіти з врахуванням особливостей сучасних закладів освіти, інноваційного досвіду та військового стану в нашій країні.

Відповідно до мети Концепції, експериментальні заклади освіти підібрали різноманітні форми роботи щодо реалізації та поширення досвіду з науково-методичного забезпечення їх авторських моделей «Школи толерантності» серед суб'єктів освітньої діяльності.

Ефективність формування толерантності у закладі позашкільної освіти «Будинок дитячої творчості» м. Нетішин значною мірою залежить від цілеспрямованості освітнього процесу та форм його організації.

У процесі позашкільної роботи щодо формування толерантної особистості для вихованців доцільними є такі **форми** роботи, як: дотримання Правил поведінки для здобувачів освітнього процесу закладу позашкільної освіти «Будинок дитячої творчості», робота Центру творчого розвитку «Вулик» -

органу учнівського врядування, робота гуртка «Толерантність – шлях до порозуміння», волонтерська та концертна діяльність, благодійні акції, челенджі, флешмоби, майстер-класи, тижні толерантності, система виховних годин, диспути, дискусії, години спілкування, ігрові тренінги, культурний обмін досвідом (участь у конкурсах, фестивалях, всеукраїнських та міжнародних заходах, проєктах), телемостах тощо.

-*для педагогічних працівників:* ярмарки педідей та передового педагогічного досвіду, семінари-тренінги, семінари-практикуми, конференції, консиліуми. педагогічні та методичні ради, навчання керівників гуртків, культурний обмін досвідом (участь у всеукраїнських та міжнародних заходах, проєктах), робота творчих груп, співпраця з психологічною службою в закладі і педагогами додаткової освіти тощо.

- *для батьків здобувачів освіти:* батьківські збори, робота з батьками (робота Ради закладу), батьківський всеобуч, інформаційні листи, анкетування, тестування, тренінгові заняття, виховні заходи, бесіди, години спілкування, консультації, робота творчих груп, спільні майстер-класи, свята.

Успішність і результативність процесу формування толерантної особистості залежить від правильного добору *методів* виховання, які суттєво впливатимуть на результативність формування толерантності. Серед ефективних методів, найбільш орієнтованих на розвиток толерантності, експериментальним закладом позашкільної освіти «Будинок дитячої творчості» виділено: переконання і самопереконання, стимулювання і мотивація, навіювання і самонавіювання, вимога і вправи, корекція і самокорекція, виховуючі ситуації, метод дилем, метод рефлексії.

Навчально-виховний комплекс № 2 м. Хмельницького щодо реалізації завдань Концепції підібрав наступні інтерактивні **форми роботи:**

- *для здобувачів освіти:* навчальні заняття, індивідуальні заняття, практичні заняття, екскурсії, тематичні (дні) тижні, творчі проєкти, челенджі, флешмоби, методи моделювання, що можуть бути статичними або динамічними, а також можуть мати різний ступінь деталізації: розв'язання ситуацій, історій, драматургії, рольова гра, дискусії, дебати, полеміка, навчання інших, вікторини, бліц-опитування, квізи;

- *для батьків:* батьківські збори, всеобучі, тренінги, семінари, консультації, спільні свята, анкетування, тестування, зустрічі;

- *для педагогів:* педагогічні ради, засідання професійних спільнот творчої групи, майстерки, семінари, тренінги, коворкінги, івенти.

А також залучення усіх учасників освітнього процесу до волонтерської діяльності.

Шепетівська Гімназії №6 для реалізації завдань Концепції визначила свої доцільні інтерактивні **форми роботи**, спрямовані на виховання рис толерантності учасників освітнього процесу:

- *серед здобувачів освіти*: дієве учнівське самоврядування, факультатив "Рівні та вільні", гурток "Простір толерантності", волонтерська діяльність, інтерактивні вистави, челенджі, флешмоби, години толерантності, виховні години, квести, онлайн-подорожі, конкурси;

- *серед батьків*: батьківські збори, робота батьківського комітету, тренінги, семінари, консультації, спільні свята, анкетування, тестування, дні довіри, ітелектуальні ігри «Батьки + діти»;

- *серед педагогів*: педагогічні ради, засідання професійних спільнот, творчої групи, психологічний супровід, майстер-класи, семінари, тренінги.

VI. Управління та функції навчально-виховної діяльності.

У системі управління закладів загальної середньої та позашкільної освіти беруть участь усі суб'єкти освітнього процесу: адміністрація, педагогічні працівники, здобувачі освіти, батьки, громадськість. Кожен елемент системи взаємодіє з іншими елементами системи і має своє функціональне призначення. Погодження діяльності відбувається шляхом розподілу та делегування повноважень. Управлінська підсистема таких закладів є системоутворювальним фактором, від якого залежить якість та ефективність загальної середньої та позашкільної освіти.

VII. Система підготовки педагогічних кадрів щодо реалізації інноваційної моделі.

Підготовка педагогічних кадрів щодо реалізації завдань дослідно-експериментальної роботи передбачає науково-методичну роботу педагогічного колективу, керівництво самоосвітою вчителів, розвиток професійної компетентності вчителів і професійний саморозвиток.

Науково-методична робота педагогічного колективу спрямована на створення якісного науково-методичного забезпечення реалізації авторської моделі «Школи толерантності» в кожному експериментальному закладі освіти, а також на підвищення професійної майстерності педагогів щодо реалізації завдань формуального експерименту.

Керівництво самоосвітою вчителів, розвиток професійної компетентності вчителів і професійний саморозвиток реалізуються шляхом ознайомлення вчителів з новітніми педагогічними й психологічними дослідженнями у ході підвищення кваліфікації на базі Хмельницького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, участі в роботі науково-практичних і науково-методичних конференцій і семінарів міжнародного, всеукраїнського, обласного, регіонального й міського рівнів; пошуку й аналізу інноваційних технологій і методик організації освітнього процесу.

VIII. Шляхи, умови та очікувані результати реалізації Концепції

Експериментальними закладами освіти були визначені **шляхи реалізації мети і завдань** Концепції з науково-методичного забезпечення «Школи толерантності» спираючись на особливості та структуру освітніх закладів:

1. Удосконалення нормативно-правового забезпечення формування толерантної особистості та толерантного середовища:

- підготовка нормативно-правових документів з питань формування толерантності у закладах загальної середньої та позашкільної освіти;

- вироблення науково-теоретичних і методичних засад толерантного виховання молоді, включення проблематики толерантного виховання молоді в Річні плани експериментальних закладів освіти, планів методичної та психологічної роботи, виховних планів класних керівників та керівників гуртків;

- впровадження комплексних програм духовно-морального виховання та нормативно-методичного забезпечення їх реалізації з метою виховання у здобувачів освіти стійких моральних якостей, потреб, почуттів, навичок і звичок толерантної поведінки на основі засвоєння ідеалів, норм і принципів моралі, участі у творчій діяльності;

- забезпечення функціонування дієвого учнівського самоврядування, факультативів, гуртків, волонтерської діяльності, інтерактивних виставок, челенджів, флешмобів, годин толерантності, виховних годин, квестів, онлайн-подорожей, конкурсів.

2. Діяльність закладу у напрямку формування толерантної особистості та толерантного середовища:

- проведення заходів, спрямованих на реалізацію системи толерантного виховання в експериментальних закладах освіти;

- підтримка та сприяння волонтерським проектам, іншої громадської діяльності та самоорганізації здобувачів освіти закладів, спрямованих на їхнє заохочення до благодійних соціальних, інтелектуальних та творчих ініціатив і проектів на благо України;

- реалізація принципів толерантності та правової культури у процесі спілкування на основі активної взаємодії;

- накопичення досвіду нової соціальної взаємодії на основі поваги до прав людини;

- забезпечення полікультурної освіти і виховання (діалог культур);

- підвищення рівня інформованості про сутнісні та змістовні характеристики толерантності, особливості вивчення толерантності у межах різних галузей знань та постановки проблем у педагогіці;

- змістовне і науково-методичне забезпечення процесу формування толерантності педагогічних працівників закладу;
- формування толерантності в особистісній системі цінностей педагогічного працівника та перетворення її у регулятивний принцип професійної діяльності;
- структурування гуманістичних відносин у системі «здобувач освіти-здобувач освіти», «вихованець-вихованець», «здобувач освіти – вчитель», «вихованець-керівник гуртка», «вчитель-батьки», «керівник гуртка-батьки»;
- урізноманітнення форм і методів у педагогічному процесі;
- систематичний педагогічний моніторинг стану сформованості толерантності кожного здобувача освіти;
- вивчення потреб дітей і молоді, зокрема шляхом проведення соціологічних досліджень;
- забезпечення активної участі сім'ї та родини в розвитку фізично і морально здорової зростаючої особистості;
- проведення тренінгів, семінарів, педагогічних рад, засідань професійних спільнот, творчих груп, психологічного супроводу майстер-класів для педагогічних працівників, здобувачів освіти та їх батьків з метою підвищення розуміння та прийняття різних культур, виховання толерантності та розуміння важливості різноманіття.

3. Інформаційне забезпечення формування толерантної особистості та толерантного середовища:

- організація в інтернет-ресурсах, на сайтах закладів постійно діючих рубрик, що популяризують духовно-моральні цінності, досвід роботи з формування толерантної особистості та толерантного середовища;
- підготовка інформаційної літератури, методичних рекомендацій з питань толерантного виховання особистості, формування толерантного освітнього середовища; висвітлення в засобах масової інформації кращого досвіду родинного, морального, естетичного, громадянського, національно-патріотичного виховання;
- організація толерантних заходів, дебатів, семінарів, консультацій, спільних свят з батьками, днів довіри, тренінгів з активною участю здобувачів освіти, що сприяють формуванню розуміння та прийняття різних культур, поваги до різних думок та поглядів;
- взаємодія з батьками, громадськими організаціями та іншими закладами освіти для спільної роботи з формування толерантної особистості та створення толерантного середовища.

4. Використання технічних засобів для формування толерантної особистості та толерантного середовища можуть включати наступні елементи:

- організація відеоконференцій та віртуальних зустрічей для здійснення міжкультурного обміну, спілкування та співпраці зі здобувачами освіти, педагогами, експертами та представниками різних культур;

- використання інтерактивних дошок, планшетів, комп'ютерних програм та ігор, які допомагають здобувачам освіти в розвитку навичок толерантності, співпраці та розуміння різноманіття.

IX. Джерела фінансування.

Реалізація Концепції з науково-методичного забезпечення реалізації авторської моделі «Школи толерантності» здійснюється за рахунок коштів державного і місцевих бюджетів та інших джерел, не заборонених законодавством.

X. Очікувані результати реалізації Концепції.

Успішне запровадження Концепції з науково-методичного забезпечення авторської моделі «Школи толерантності» забезпечить можливість функціонування нових моделей «Школи толерантності» експериментальних закладів освіти з врахуванням засад інноваційної діяльності закладів освіти, їх регіональних особливостей функціонування, вікових та індивідуальних можливостей здобувачів освіти, їх батьків та педагогічних працівників закладів.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
закладу позашкільної освіти «Будинок дитячої творчості»
Нетішинської міської ради:

Практичні рекомендації
щодо підтримки та розвитку толерантної особистості
та толерантного середовища для закладу позашкільної освіти
«Будинок дитячої творчості» Нетішинської міської ради:

1. Продовжити системну реалізацію моделі формування толерантності як наскрізного напрямку освітньо-виховної діяльності, інтегруючи її елементи в усі напрями гурткової роботи.

2. Забезпечити наступність діагностичних процедур шляхом щорічного моніторингу рівнів толерантності, емпатії та психологічної безпеки освітнього середовища.

3. Розширити практику міждисциплінарних та міжгурткових проєктів, спрямованих на розвиток культури діалогу, співпраці та взаємоповаги.

4. Підтримувати психологічно безпечне середовище через регулярне оновлення профілактичних програм із попередження булінгу, дискримінації та конфліктної поведінки.

5. Активніше залучати батьківську громадськість до виховних ініціатив закладу як партнерів освітнього процесу.

Практичні рекомендації
щодо підтримки та розвитку толерантної особистості
та толерантного середовища для педагогічних працівників
закладу позашкільної освіти «Будинок дитячої творчості»
Нетішинської міської ради:

1. Продовжувати використовувати інтерактивні, тренінгові та арттерапевтичні методи роботи, які довели свою ефективність у розвитку емпатії та емоційної чутливості вихованців.

2. Упроваджувати технології ненасильницької комунікації та медіації у повсякденну педагогічну практику.

3. Створювати ситуації успіху для кожного вихованця, підтримуючи індивідуальність, самовираження та позитивну самооцінку.

4. Посилити роботу з формування навичок саморегуляції та управління емоціями, особливо в умовах групової взаємодії.

5. Продовжувати професійне самовдосконалення у напрямі розвитку емоційного інтелекту, толерантної педагогіки та інклюзивних практик.

6. Підтримувати відкритий діалог із батьками щодо виховання толерантності та запобігання конфліктним ситуаціям.

**Практичні рекомендації
щодо підтримки та розвитку толерантної особистості
та толерантного середовища для вихованців закладу позашкільної
освіти «Будинок дитячої творчості» Нетішинської міської ради:**

1. Заохочувати розвиток навичок конструктивного спілкування, уміння слухати та поважати думку інших.
2. Формувати відповідальне ставлення до власних емоцій та поведінки, усвідомлюючи їхній вплив на оточення.
3. Розвивати здатність до співпереживання, взаємодопомоги та підтримки однолітків у різних життєвих ситуаціях.
4. Активно долучатися до гурткових, проєктних та волонтерських ініціатив, спрямованих на розвиток гуманістичних цінностей.
5. Навчатися вирішувати конфлікти мирним шляхом, звертаючись по допомогу до педагогів у складних ситуаціях.
6. Дотримуватися принципів поваги, доброзичливості та прийняття різноманітності у повсякденній взаємодії.

**Практичні рекомендації
щодо підтримки та розвитку толерантної особистості
та толерантного середовища для батьківської громадськості
закладу позашкільної освіти «Будинок дитячої творчості»
Нетішинської міської ради:**

1. Підтримувати та підсилювати цінності толерантності, які формуються в закладі позашкільної освіти, у сімейному середовищі.
2. Бути прикладом толерантної поведінки, поваги до інших людей, їхніх поглядів та життєвого досвіду.
3. Сприяти розвитку емоційної культури дитини через відкриті розмови про почуття, переживання та способи конструктивного реагування.
4. Співпрацювати з педагогами у питаннях профілактики конфліктів, булінгу та формування безпечного освітнього простору.
5. Брати активну участь у спільних заходах, тренінгах і батьківських зустрічах, присвячених питанням виховання толерантної особистості.

**Перспективні
напрями подальшої роботи педагогічного колективу закладу
позашкільної освіти «Будинок дитячої творчості»
Нетішинської міської ради:**

1. Розроблення та впровадження авторських програм і тренінгів з розвитку толерантності та емпатії для різних вікових груп.
2. Поглиблення роботи з формування навичок соціальної відповідальності та громадянської активності вихованців.
3. Створення банку кращих практик толерантної взаємодії та психологічної безпеки освітнього середовища.
4. Розширення співпраці з психологічними службами, громадськими.

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
щодо підтримки та розвитку толерантної особистості
та толерантного середовища в комунальному закладі загальної
середньої освіти «Ліцей №2 Хмельницької міської ради»

1. Забезпечити системну інтеграцію ідей толерантності, недискримінації та поваги до різноманітності в освітню програму закладу, річний план роботи, виховну систему та внутрішні нормативні документи.

2. Реалізовувати формування толерантності на засадах компетентнісного, діяльнісного та дитиноцентрованого підходів, визначених НУШ.

3. Розглядати модель «Школа толерантності» як складову реалізації наскрізних умінь НУШ: уміння співпрацювати, спілкуватися державною мовою, критично мислити, виявляти соціальну та громадянську відповідальність.

4. Забезпечити міждисциплінарну взаємодію педагогів, психологічної служби та адміністрації закладу освіти з метою створення безпечного освітнього середовища.

5. Адміністрації закладу освіти:

5.1. Здійснювати управлінський супровід упровадження ідей толерантності як складника внутрішньої системи забезпечення якості освіти закладу.

5.2. Продовжувати створювати умови для психологічної безпеки учасників освітнього процесу, що відповідає вимогам МОН щодо протидії булінгу та дискримінації.

5.3. Забезпечувати регулярний моніторинг соціально-психологічного клімату в учнівського та педагогічного колективів із подальшим коригуванням методичної та виховної роботи.

5.4. Сприяти підвищенню професійної компетентності педагогічних працівників у сфері толерантної педагогіки, інклюзивної освіти, розвитку емоційного інтелекту.

5.5. Продовжувати розвивати партнерську взаємодію з батьками, громадою як рівноправними учасниками освітнього процесу.

6. Педагогічним працівникам.

6.1. Інтегрувати ідеї толерантності в зміст навчальних предметів через реалізацію міжпредметних зв'язків і наскрізних змістових ліній НУШ.

6.2. Продовжувати використовувати активні та інтерактивні методи навчання (дискусії, проєктна діяльність, аналіз кейсів, квести, виховна місія, проблемно-пошукові завдання, форум-театр, щоденник думок, волонтерські мініпроєкти), спрямовані на розвиток соціальної та громадянської компетентностей здобувачів освіти.

6.3. Продовжувати формувати в здобувачів освіти уміння критично оцінювати прояви нетолерантності, насильства й дискримінації, усвідомлювати відповідальність за власну поведінку.

6.4. Створювати під час освітньої діяльності атмосферу взаємоповаги, прийняття та підтримки, що відповідає принципам дитиноцентризму.

6.5. Використовувати формувальне оцінювання як засіб підтримки особистісного розвитку здобувачів освіти.

7. Соціально-психологічній службі:

7.1. Продовжувати здійснювати психологічний супровід реалізації моделі «Школа толерантності» відповідно до вікових та індивідуальних особливостей здобувачів освіти.

7.2. Сприяти розвитку емоційно-ціннісної складової толерантності через тренінги з розвитку емпатії, емоційного інтелекту, навичок ненасильницької комунікації.

7.3. Здійснювати профілактику булінгу, конфліктної та агресивної поведінки відповідно до рекомендацій МОН.

7.4. Проводити консультативну роботу з педагогами та батьками щодо створення психологічно безпечного освітнього середовища.

7.5. Проводити з учасниками освітнього процесу тренінги, моделювання реальних конфліктних ситуацій, технології шкільної медіації та групового обговорення ефективних поведінкових стратегій.

8. Рекомендації здобувачам освіти:

8.1. Продовжувати формувати соціальні та громадянські компетентності шляхом активної участі в навчальній, проєктній і громадській діяльності.

8.2. Продовжувати розвивати навички емпатії, саморефлексії, відповідальної та ненасильницької поведінки.

8.3. Застосовувати набуті знання й уміння у повсякденній взаємодії з однолітками та дорослими.

8.4. Брати участь у діяльності учнівського самоврядування як формі реалізації педагогіки партнерства.

9. Рекомендації батькам (законним представникам).

9.1. Підтримувати системну взаємодію з педагогами та психологом щодо питань виховання толерантності та профілактики булінгу.

9.2. Сприяти формуванню в дітей навичок поважного спілкування, прийняття різноманітності та відповідальної поведінки.

9.3. Брати участь у тренінгах, просвітницьких заходах і батьківських зустрічах, організованих закладом освіти.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
діяльності Школи толерантності
у комунальному закладі загальної середньої освіти
«Ліцей № 2 Хмельницької міської ради»

1. Конституція України: закон від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 29.01.2026).

2. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Дата оновлення 03.12.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення 04.04.2026).

3. Про повну загальну середню освіту: Закон України від 16.01.2020 р. № 463-IX. Дата оновлення: 03.12.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення 18.09.2025).

4. Про позашкільну освіту Закон України від 22.06.2000 р. № 1841-III. Дата оновлення: 21.08.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1841-14#Text> (дата звернення 29.09.2025).

5. Про охорону дитинства Закон України від 26.04.2001 р. № 2402-III. Дата оновлення: 21.08.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> (дата звернення 06.04.2021).

6. Про свободу совісті та релігійні організації Закон України від 23.04.1991 р. № 987-XII. Дата оновлення: 21.08.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12#Text> (дата звернення 03.03.2022).

7. Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності Закон України від 13.12.2022 р. № 2834-IX. Дата оновлення: 06.06.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text> (дата звернення 24.10.2023).

8. Загальна декларація прав людини 10.12.1948 р. 217 А (III) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text.

9. Декларація принципів толерантності 16.11.1995 р. затверджена резолюцією 5.61 Генеральної конференції ЮНЕСКО URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU95324>.

10. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 р. № 988-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#Text>.

11. Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України та визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 № 641 06.06.2022 р. № 527 URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MUS37143>.
12. Концепція розвитку позашкільної освіти URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/gromadske-obgovorennya/2025/05/14/ho-proyekt-kontseptsiyi-rozvytku-pozashkilnoyi-osvity-2025-2030-14-05-2025.pdf> С.29.
13. Про Національну доктрину розвитку освіти від 17.04.2002 р. №347/2002 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002#Text>.
14. Про Національну програму виховання дітей та учнівської молоді в Україні: постанова президії Академії педагогічних наук України від 01.07.2004 р. № 1-7/6-98 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v6-98601-04#Text>.
15. Про Державну національну програму Освіта України XXI століття: постанова Кабінету Міністрів України від 3.11.1993 р. № 896 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF#Text>.
16. Про основні орієнтири виховання учнів 1-12 класів загальноосвітніх навчальних закладів України: наказ від 31.10.2011 р. № 1243 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1243736-11#Text>.
17. Бех І. Д. Програма «Нова українська школа» у поступі до цінностей: Київ. 2018. 40 с. URL: <https://ipv.org.ua/prohrama-nova-ukrainska-shkola/>.
18. Про внесення змін до Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності: наказ М-ва освіти і науки України від 11.07.2017 р. № 994. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0918-17> (дата звернення: 30.01.2026).
19. Про проведення експерименту всеукраїнського рівня за темою «Науково-методичне забезпечення реалізації авторської моделі «Школа толерантності» на базі закладів загальної середньої та позашкільної освіти Хмельницької області на травень 2021 – квітень 2026 роки»: наказ М-ва освіти і науки України від 18.05.2021 р. № 545. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/provedennya-eksperimentu-vseukrayinskogo-rivnya-za-temoyu-naukovo-metodichne-zabezpechennya-realizaciyi-avtorskoyi-modeli-shkola-tolerantnosti> (дата звернення: 30.01.2026).
20. Про проведення експерименту всеукраїнського рівня за темою «Науково-методичне забезпечення реалізації авторської моделі «Школа толерантності»: Наказ Департаменту освіти, науки, молоді та спорту Хмельницької ОДА від 16.11. 2021 р. № 508-од. URL: <https://hoipro.km.ua/?p=2769> (дата звернення: 30.01.2026).
21. Про затвердження Програми дослідно-експериментальної роботи Всеукраїнського рівня з теми “Науково-методичне забезпечення реалізації авторської моделі “Школа толерантності”. протокол №16 від 07.05.2021 р. навчально-виховного комплексу №2.
22. Концепція з науково-методичного забезпечення реалізації «Школи толерантності» НВК №2 : затв. наказом дир. НВК №2 від 25.04.2023 р. № 102.

23. Про зміст та організацію науково-методичної роботи з педагогічними кадрами у 2021/2022 навчальному році. Наказ від 30.08.2021 року № 379.

24. Звіт про завершення I (організаційно-підготовчого) етапу експерименту всеукраїнського рівня за темою «Науково-методичне забезпечення реалізації авторської моделі "Школа толерантності"» на базі Навчально-виховного комплексу №2 м. Хмельницький травень 2021- березень 2022 року: наук. звіт / НВК №2; Васількова Л.М., Хмельницький, 2022, 9 с.

25. Звіт про завершення II (концептуально-діагностичного) етапу експерименту всеукраїнського рівня за темою «Науково-методичне забезпечення реалізації авторської моделі "Школа толерантності"» на базі навчально-виховного комплексу № 2 за квітень 2022 – червень 2023 року: наук. звіт // НВК №2; Васількова Л.М., Хмельницький, 2023, 11 с.

26. Звіт III формувального етапу (липень 2023 – березень 2025 року) експерименту всеукраїнського рівня за темою «Науково-методичне забезпечення реалізації авторської моделі "Школа толерантності"» на базі закладів загальної середньої, позашкільної освіти Хмельницької області: наук. звіт / КЗЗСО «Ліцей №2 Хмельницької міської ради»; Васількова Л.М., Хмельницький, 2024, 22 с.

27. Звіт про результати IV (узагальнювального) етапу експериментальної роботи всеукраїнського рівня за темою «Науково-методичне забезпечення реалізації авторської моделі "Школа толерантності"»: наук. звіт / КЗЗСО «Ліцей №2 Хмельницької міської ради»; Васількова Л.М., Хмельницький, 2024, 22 с.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
діяльності Школи толерантності
у закладі позашкільної освіти «Будинок дитячої творчості»
Нетішинської міської ради

1. Конституція України: закон від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про освіту: Закон України від 05 верес. 2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 29.01.2026).
3. Про позашкільну освіту : Закон України від 22 черв. 2000 р. № 1841-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 46. Ст. 393.
4. Про інноваційну діяльність : Закон України від 04 лип. 2002 р. № 40-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 36. Ст. 266.
5. Загальна декларація прав людини: прийнята і проголошена Резолюцією 217 А (III) Генер. Асамблеї ООН від 10 груд. 1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (дата звернення: 29.01.2026).
6. Декларація принципів толерантності: затв. Резолюцією 5.61 Генер. конф. ЮНЕСКО від 16 листоп. 1995 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_503 (дата звернення: 29.01.2026).
7. Концепція виховання дітей та молоді у національній системі виховання: затв. рішенням калегії М-ва освіти і науки України від 28 лют. 1996 р. (протокол № 2/4-8). *Інформ. зб. М-ва освіти України*. 1996. № 13. С. 2–32.
8. Національна доктрина розвитку освіти: затв. Указом Президента України від 17 квіт. 2002 р. № 347/2002. *Офіційний вісник України*. 2002. № 16. Ст. 860.
9. Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності: затв. наказом М-ва освіти і науки України від 07 листоп. 2000 р. № 522 (у редакції наказу М-ва освіти і науки України від 11 лип. 2017 р. № 994). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0946-00> (дата звернення: 29.01.2026).
10. Про затвердження Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності: наказ М-ва освіти і науки України від 07 листоп. 2000 р. № 522. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0946-00> (дата звернення: 29.01.2026).
11. Про внесення змін до Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності: наказ М-ва освіти і науки України від 11 лип. 2017 р. № 994. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0918-17> (дата звернення: 29.01.2026).
12. Про проведення експерименту всеукраїнського рівня за темою «Науково-методичне забезпечення реалізації авторської моделі «Школа толерантності» на базі закладів загальної середньої та позашкільної освіти Хмельницької області на травень 2021 – квітень 2026 роки»: наказ М-ва освіти і науки України від 18 трав. 2021 р. № 545. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-provedennya-eksperimentu-vseukrayinskogo-rivnya-za-temoyu-naukovo-metodichne->

[zabezpechennya-realizaciyi-avtorskoyi-modeli-shkola-tolerantnosti](#) (дата звернення: 29.01.2026).

13. Концепція з науково-методичного забезпечення реалізації «Школи толерантності» закладу позашкільної освіти «Будинок дитячої творчості» Нетішинської міської ради: затв. наказом дир. ЗПО «Будинок дитячої творчості» від 25.05.2023 р. № 83. Нетішин: Архів ЗПО БДТ, 2023. 22 с. URL: <https://www.bdt.net.ua/686-2/> (дата звернення: 29.01.2026).

14. Програма експериментальної діяльності закладу позашкільної освіти «Будинок дитячої творчості» Нетішинської міської ради за темою «Науково-методичне забезпечення реалізації авторської моделі «Школа толерантності» на травень 2021 – квітень 2026 роки»: затв. наказом дир. ЗПО «Будинок дитячої творчості» від 09.06.2021 р. № 106. Нетішин: Архів ЗПО БДТ, 2021. 6 с. URL: https://www.bdt.net.ua/686-2 (дата звернення: 29.01.2026).

15. Модель «Школи толерантності» закладу позашкільної освіти «Будинок дитячої творчості» Нетішинської міської ради: затв. наказом дир. ЗПО «Будинок дитячої творчості» від 09.06.2021 р. № 106 Нетішин: Архів ЗПО БДТ, 2021. 6 с. URL: <https://www.bdt.net.ua/686-2/> (дата звернення: 29.01.2026).

16. Положення про унеможливлення насильства та жорстокого поводження з дітьми у закладі позашкільної освіти «Будинок дитячої творчості» Нетішинської міської ради: затв. наказом дир. Будинку дитячої творчості від 18 верес. 2025 р. № 157. Нетішин: Архів ЗПО БДТ, 2025. 11 с. URL: <https://www.bdt.net.ua/686-2/> (дата звернення: 29.01.2026).

17. Про проведення комплексної діагностики готовності учасників освітнього процесу до роботи в режимі експерименту за темою «Науково-методичне забезпечення реалізації авторської моделі «Школа толерантності» на 2021 – 2026 роки: наказ ЗПО «Будинок дитячої творчості» від 07.09.2021 р. № 139. Нетішин: Архів ЗПО БДТ, 2021. 2 с.

18. Про підсумки проведення комплексної діагностики готовності учасників освітнього процесу до роботи в режимі експерименту за темою «Науково-методичне забезпечення реалізації авторської моделі «Школа толерантності» на 2021 – 2026 роки»: наказ ЗПО «Будинок дитячої творчості» від 15.10.2021 р. № 170. Нетішин: Архів ЗПО БДТ, 2021. 7 с.

19. Про проведення діагностування учасників освітнього процесу Будинку дитячої творчості на предмет виявлення рівня сформованості толерантності та забезпечення діяльності авторської моделі «Школа толерантності»: наказ ЗПО «Будинок дитячої творчості» від 09.01.2023 р. № 06. Нетішин: Архів ЗПО БДТ, 2023. 2 с.

20. Про проведення діагностування педагогічних працівників Будинку дитячої творчості на предмет виявлення обізнаності щодо форм і методів формування у вихованців життєво визначених компетентностей: наказ ЗПО «Будинок дитячої творчості» від 09.01.2023 р. № 07. Нетішин: Архів ЗПО БДТ, 2023. 2 с.

21. Про результати діагностування учасників освітнього процесу Будинку дитячої творчості на предмет виявлення рівня сформованості толерантності та забезпечення діяльності авторської моделі «Школа толерантності»: наказ ЗПО «Будинок дитячої творчості» від 08.03.2023 р. № 42. Нетішин: Архів ЗПО БДТ, 2023. 12 с.

22. Про результати діагностування педагогічних працівників Будинку дитячої творчості на предмет виявлення обізнаності щодо форм і методів формування у вихованців життєво визначених компетентностей: наказ ЗПО «Будинок дитячої творчості» від 09.03.2023 р. № 43. Нетішин: Архів ЗПО БДТ, 2023. 4 с.

23. Про проведення підсумкового діагностування учасників освітнього процесу на узагальнювальному етапі всеукраїнського експерименту «Науково-методичне забезпечення реалізації «Школи толерантності» закладу позашкільної освіти «Будинок дитячої творчості» Нетішинської міської ради» та здійснення порівняльного аналізу результатів: від 31.12.2025 р. № 236. Нетішин: Архів ЗПО БДТ, 2025. 2 с.

24. Про результати підсумкового діагностування учасників освітнього процесу на узагальнювальному етапі всеукраїнського експерименту «Науково-методичне забезпечення реалізації «Школи толерантності» закладу позашкільної освіти «Будинок дитячої творчості» Нетішинської міської ради»: наказ ЗПО «Будинок дитячої творчості» від 21.01.2026 р. № 14. Нетішин, 2026. 16 с.

25. Звіт про підсумки проведення комплексної діагностики готовності учасників освітнього процесу до роботи в режимі експерименту за темою «Науково-методичне забезпечення реалізації авторської моделі «Школа толерантності» на 2021–2026 роки»: додаток до наказу ЗПО «Будинок дитячої творчості» від 15.10.2021 р. № 170. Нетішин: Архів ЗПО БДТ, 2021. 4с.

26. Звіт про підсумки проведення діагностування учасників освітнього процесу Будинку дитячої творчості на предмет виявлення рівня сформованості толерантності та забезпечення діяльності авторської моделі «Школа толерантності»: додаток до наказу ЗПО «Будинок дитячої творчості» від 08.03.2023 р. № 42. Нетішин: Архів ЗПО БДТ, 2023. 9 с.

27. Звіт про результати діагностування педагогічних працівників Будинку дитячої творчості на предмет виявлення обізнаності щодо форм і методів формування у вихованців життєво визначених компетентностей: додаток до наказу ЗПО «Будинок дитячої творчості» від 09.03.2023 р. № 43. Нетішин: Архів ЗПО БДТ, 2023. 2 с.

28. Звіт про результати підсумкового діагностування учасників освітнього процесу на узагальнювальному етапі всеукраїнського експерименту «Науково-методичне забезпечення реалізації авторської моделі «Школа толерантності» на 2021 – 2026 роки»: додаток до наказу ЗПО «Будинок дитячої творчості» від 21.01.2026 р. № 14. Нетішин, 2026. 14 с.

29. Звіт про результати I (організаційно-підготовчого) етапу експериментальної роботи всеукраїнського рівня за темою «Науково-методичне забезпечення реалізації авторської моделі «Школа толерантності»: наук. звіт / ЗПО «Будинок дитячої творчості»; Звонарьова Н.М., Нетішин, 2021, 14 с.

30. Звіт про результати II (концептуально-діагностичного) етапу експериментальної роботи всеукраїнського рівня за темою «Науково-методичне забезпечення реалізації авторської моделі «Школа толерантності»: наук. звіт / ЗПО «Будинок дитячої творчості»; Звонарьова Н.М., Нетішин, 2023, 23 с.

31. Звіт про результати III (формульовального) етапу експериментальної роботи всеукраїнського рівня за темою «Науково-методичне забезпечення реалізації авторської моделі «Школа толерантності»: наук. звіт / ЗПО «Будинок дитячої творчості»; Звонарьова Н.М., Нетішин, 2025, 18 с.

32. Звіт про результати IV (узагальнювального) етапу експериментальної роботи всеукраїнського рівня за темою «Науково-методичне забезпечення реалізації авторської моделі «Школа толерантності»: наук. звіт / ЗПО «Будинок дитячої творчості»; Звонарьова Н.М., Нетішин, 2026, 28 с.

33. Протокол засідання педагогічної ради закладу позашкільної освіти «Будинок дитячої творчості» № 3 від 19.03.2021 р. [щодо початку експериментальної роботи]. Нетішин: Архів ЗПО БДТ, 2021.

34. Протокол засідання педагогічної ради закладу позашкільної освіти «Будинок дитячої творчості» № 6 від 09.06.2021 р. [щодо затвердження Програми експериментальної діяльності]. Нетішин: Архів ЗПО БДТ, 2021.

35. Протокол засідання педагогічної ради закладу позашкільної освіти «Будинок дитячої творчості» № 10 від 21.12.2022 р. [щодо виконання Програми експериментальної діяльності]. Нетішин: Архів ЗПО БДТ, 2022.

36. Протокол засідання педагогічної ради закладу позашкільної освіти «Будинок дитячої творчості» № 5 від 25.05.2023 р. [щодо затвердження Концепції з науково-методичного забезпечення реалізації авторської моделі та затвердження авторської моделі]. Нетішин: Архів ЗПО БДТ, 2023.

37. Протокол засідання педагогічної ради закладу позашкільної освіти «Будинок дитячої творчості» № 2 від 28.02.2024 р. [щодо реалізації формульовального етапу експериментальної діяльності]. Нетішин : Архів ЗПО БДТ, 2024.

38. Протокол засідання педагогічної ради закладу позашкільної освіти «Будинок дитячої творчості» № 8 від 21.01.2024 р. [щодо результату формульовального етапу експериментальної діяльності]. Нетішин: Архів ЗПО БДТ, 2024.

39. Протокол засідання методичної ради закладу позашкільної освіти «Будинок дитячої творчості» № 5 від 20 трав. 2025 р. [про схвалення результатів III етапу експерименту та аналітичного звіту за результатами діагностики]. Нетішин: Архів ЗПО БДТ, 2025.

40. Протокол засідання методичної ради закладу позашкільної освіти «Будинок дитячої творчості» № 1 від 11.09.2025 р. [про роботу над IV етапом експерименту]. Нетішин: Архів ЗПО БДТ, 2025.

41. Протокол засідання методичної ради закладу позашкільної освіти «Будинок дитячої творчості» № 3 від 14 січн. 2026 р. [про ефективність моделі толерантності]. Нетішин, 2026.

II. Організаційно-планувальна документація:

1. **Річні плани роботи закладу позашкільної освіти «Будинок дитячої творчості»** Нетішинської міської ради на 2021–2026 н. рр. Нетішин: Поточний архів ЗПО БДТ. 5 од. зб.

2. **Плани виховної роботи закладу позашкільної освіти «Будинок дитячої творчості»** Нетішинської міської ради на 2021–2026 н. рр.: [реєстр локальних документів]. Нетішин : Поточний архів ЗПО БДТ, 2026. 5 од. зб.

3. **Річні плани роботи практичного психолога ЗПО «Будинок дитячої творчості» з психологічного супроводу експериментальної діяльності (2021–2026 н. рр.)**. Нетішин: Поточний архів психологічної служби ЗПО БДТ.

ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
діяльності Школи толерантності
у комунальному закладі загальної середньої освіти
«Ліцей № 2 Хмельницької міської ради»

1. Освітні програми і заходи зі здобувачами освіти:

URL:https://drive.google.com/drive/folders/1fNeKVxQ2lnB1B7qLq2v0xyYEWFGXQS0r?usp=drive_link

1.1. День культурного різноманіття – презентація культур різних країн через музику, танці та кулінарію (благойдійні гастрономічні ярмарки), (учасники: здобувачі освіти 1-11 класів; автори: Васількова Л. М. – директор Ліцею № 2, Старостіна К. В., Гуцал О. М. – практичні психологи, Гаврилюк Т. В. – заступник директора з навчально-виховної роботи);

1.2. Панельна дискусія «Як жити разом?» – обговорення соціальних питань прав людини, толерантності до меншин та інклюзії, 10-11 класи (автори: Васількова Л. М. – директор Ліцею №2, Шеремета Т. А. – заступник з навчально-виховної роботи, Старостіна К. В., Гуцал О. М. – практичні психологи);

1.3. Навчальна програма курсу за вибором «Кроки до порозуміння» – соціально-психологічні тренінги з розвитку емпатії та навичок слухання, 8-11 класи (автори: О. Пометун, І. Суценок, І. Баранова, експерти вчителі Т. Давлетова, С. Добровольська. Загальна редакція – доктор педагогічних наук, професор О. Пометун);

1.4. Всеукраїнська акція «16 днів проти насильства» – комплекс заходів із пропаганди ненасильницької комунікації та мирного розв’язання конфліктів, 1-11 класи (автори: Гаврилюк Т. В. – заступник з виховної роботи, Старостіна К. В., Гуцал О. М. – практичні психологи);

1.5. Міжнародний день дружби – знайомство з культурами різних народів через презентації, ігри та спільні активності, 1-11 класи (автори: Гуцал О. М., Старостіна К. В. – практичні психологи);

1.6. «Толерантність у слові» – поетичні вечори з читанням авторських віршів про взаємоповагу, дружбу та прийняття, 3-11 класи (автори: Васількова Л. М. – директор Ліцею №2, Алексієва Л. А. – асистент вчителя).

2. Комбіновані програми для учнів і педагогів:

URL:https://drive.google.com/drive/folders/1ldlTHMsM3E6AvIba3vy7UPmiS8gRavow?usp=drive_link

2.1. «Толерантність у кіно» – перегляд і обговорення фільмів, що порушують важливі соціальні теми (автори: Гаврилюк Т. В., Шеремета Т. А., Аносова С. Ю. – заступники з навчально-виховної роботи);

2.2. «Секрети взаєморозуміння» – захід для учнів і вчителів щодо стратегій відкритої та щирої комунікації в колективі (автори: Васількова Л. М. – директор

Ліцею № 2, Гуляєва Т. В. – асистент вчителя, Гуцал О. М., Старостіна К. В. – практичні психологи);

2.3. «Кроки до толерантного суспільства» – інтерактивний просвітницький проєкт, у межах якого учні та педагоги досліджували рівень толерантності, аналізували соціальні стереотипи та розробляли стратегії подолання дискримінації (автори: Василькова Л. М. – директор Ліцею №2, Старостіна К. В. – практичний психолог).

3. Психологічні та корекційно-розвивальні програми

URL:https://drive.google.com/drive/folders/1GYmUm5tNASgITXOsHgtWH5ngxlZFIkOI?usp=drive_link

3.1. Проведення *соціально-психологічних тренінгів* для учнів:

3.1.1. Корекційно-розвивальна програма для підлітків «Усе у твоїх руках» (автори: Старостіна К. В., Гуцал О. М. – практичні психологи);

3.1.2. Тренінгова програма для неповнолітніх «Подолання агресивної поведінки» (автори-упорядники: Мельник Л., когнітивно-поведінковий психолог; консультант Проектного офісу з питань пробації Міністерства юстиції України; Пуха К., кандидат пед. наук; координатор проєктів Всеукраїнського громадського центру «Волонтер»; Журавель Т., кандидат пед. наук, доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка; голова виконкому Всеукраїнського громадського центру «Волонтер»; радник з питань пробаційних програм проектного офісу з питань пробації Міністерства юстиції України);

3.1.3. Профілактичні та просвітницькі програми підтримки психічного здоров'я дітей та дорослих (автори: команда ГО «Крила для родини»).

3.2. Участь ліцею у національному дослідженні *соціально-емоційного навчання* за Програмою СЕН «Зерна» (учасники: класні керівники 1-6 класів; 1 лютого 2025 р.);

3.3. Участь класних керівників 1-6 класів у тематичному тренінгу (1 лютого 2025 р.) з подальшим навчанням учителів-предметників та реалізацією тематичних заходів у 1-6 класах.

4. Програми роботи з педагогами:

URL:https://drive.google.com/drive/folders/1EErdBIYRjw4tPAR2MvIXjpZF5-8_gp0W?usp=drive_link

4.1. «Майстерня толерантності» – серія соціально-психологічних тренінгів для вчителів (автори: Аносова С. Ю – заступник з навчально-виховної роботи, Старостіна К. В. – практичний психолог);

4.2.«Вчимося бути прикладом» – практичні заняття з розвитку емоційної стійкості та командної взаємодії (автори: Васількова Л. М. – директор Ліцею №2, Шеремета Т. А. – заступник з навчально-виховної роботи);

4.3.«Толерантність у педагогічній практиці» – консультативні обговорення реальних педагогічних кейсів (автор: Старостіна К. В. – практичний психолог);

4.4. «Розвиваємо інклюзивність разом» – тренінг з роботи з учнями з особливими освітніми потребами (автори: Старостіна К. В., Гуцал О. М. – практичні психологи Ліцею №2);

4.5.«Толерантний вчитель – успішний учень» – цикл вебінарів для педагогів (автор: Старостіна К. В. – практичний психолог).

5. Методичне та організаційне забезпечення

URL: https://drive.google.com/drive/folders/1Tn_ZgvcudVp-w6H9Fe9ocElbtdQZ1-6X?usp=drive_link

У межах програмного забезпечення моделі створено ресурсний центр «Школа толерантності» для методичної підтримки педагогів та обміну досвідом та організовано цикли загальношкільних семінарів-тренінгів, зокрема:

5.1.Тренінг «Підвищення рівня психологічної компетентності учасників освітнього процесу» (учасники: педагогічний колектив, доповідачі: Васількова Л. М. – заступник директора з навчально-виховної роботи, Старостіна К. В. – практичний психолог; 22 вересня 2023 р.);

5.2.Освітній коучинг «Шлях до успіху через творчість вчителя й учня» (учасники: педагогічний колектив, доповідачі: Васількова Л. М. – заступник директора з навчально-виховної роботи, Гаврилюк Т. В. – заступник директора з виховної роботи; 20 грудня 2024 р.);

5.3.Семінар «Впровадження компетентнісного підходу в систему оцінювання» (учасники: педагогічний колектив, доповідачі: Васількова Л. М., Шеремета Т. А. – заступники директора з навчально-виховної роботи; 15 січня 2025 р.);

5.4.Соціально-психологічний тренінг «Мотиваційні ресурси життєстійкості педагога в сучасних умовах» (учасники: педагогічний колектив, тренер Гуцал О. М. – практичний психолог; 18 лютого 2025 р.).

6. Інклюзивні та батьківські програми

URL:https://drive.google.com/drive/folders/1NeHa7eLArrJAR8EeSJqyAQ8n5jjsxbdh?usp=drive_link

6.1. IV виїзний міський семінар «Різні можливості – рівні права» (учасники: Гуцал О. М. – практичний психолог, асистенти вчителів; 11 жовтня 2025 р.);

6.2. Майстерка «Особливі ігри для особливих дітей» для батьків дітей з особливими освітніми потребами (учасники: асистенти вчителів, тренер Гуцал О. М. – практичний психолог; 11 жовтня 2025 р.).

7. Освітні напрями та курси

URL:https://drive.google.com/drive/folders/1Eewpsjxkd8e74QZ3UHiXNG1byK701hCv?usp=drive_link

7.1. Гуртки:

7.1.1. навчальна програма з позашкільної освіти «Дебати» (автор: Масютіна М. Е. – керівник гуртка «Дебати», методист відділу освіти виконавчого комітету Бердянської міської ради Запорізької області);

7.1.2. навчальна програма курсу «Вчимося жити разом» (автори: Воронцова Т. В., Пономаренко В. С., Лаврентьєва І. В., Хомич О. Л.).

7.2. Факультативи:

7.2.1. навчальна програма курсу за вибором «Основи сім'ї» (автор: Буковинський А. Й. – кандидат філософських наук, експерт з питань сімейної політики та сімейних відносин);

7.2.2. програма курсу «Основи самовизначення особистості» (автор: Євстаф'єва І. Г. – практичний психолог Дніпровського ліцею інформаційних технологій при ДНУ ім. О. Гончара).

ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
діяльності Школи толерантності
у закладі позашкільної освіти «Будинок дитячої творчості»
Нетішинської міської ради

1. Навчально-програмне забезпечення для вихованців:

1.1. **Толерантність – шлях до порозуміння:** навчальна програма гуртка/уклад. Н. М. Звонарьова. – Нетішин: ЗПО «Будинок дитячої творчості», 2021. – 33 с. (схвалено до використання рішенням пед. ради ЗПО БДТ, протокол № 8 від 14.09.2021 р.).

URL:<https://drive.google.com/file/d/1FCVinPg42QgpsH5cxsj4T8sMNz7H8ajF/view>

1.2. Інтегровані модулі з формування толерантності у програмах гуртків художньо-естетичного напрямку (на основі розробок керівників гуртків закладу).

2. Спеціалізоване та корекційно-розвивальне забезпечення:

2.1. **Програма корекційно-розвивальних занять** для дітей з ознаками агресивності та тривожності (автор: Малая М.В.- практичний психолог).

2.2. **Цикл занять з емоційно-психологічної підтримки** вихованців та їх батьків в умовах воєнного стану: театральний, образотворчий, декоративно-ужитковий, хореографічний напрямки (автори: Звонарьова Н.М. – заступник директора з навчально-методичної роботи; Челишева О.І. – заступник директора з виховної роботи):

- майстер-клас для батьків вихованців з декоративно-ужиткового мистецтва «Лялька-мотанка – оберіг наших душ»;

- майстер-клас для вихованців з писанкарства «Писанковий вернісаж»;

- майстер-клас для вихованців з театрального мистецтва «Рука актора – душа ляльки»;

- майстер-клас для вихованців з хореографії «Морська подорож»;

- майстер-клас для батьків вихованців з хореографії «Віденський вальс»;

- тренінг для батьків «Зрозумій свою дитину»;

- тренінг для батьків «Толерантність у сучасному світі».

2.3. Проведення **соціально-психологічних тренінгів** для вихованців:

- тренінг «Ключ до розуміння» (учасники: вихованці закладу; автор та тренер: Малая М.В. – практичний психолог);

- тренінг «Зрозумій мене» (учасники: вихованці закладу; автор і тренер: Челишева О.І. – заступник директора з виховної роботи);

- тренінг «Безконфлікте спілкування» (учасники: вихованці закладу; автор та тренер: Малая М.В. – практичний психолог);

- тренінг «Емпатія – основа сприятливого спілкування» (учасники: вихованці закладу; автор і тренер: Челишева О.І. – заступник директора з виховної роботи);

- тренінг «Діалог з самим собою» (учасники: вихованці закладу; автор та тренер: Малая М.В. – практичний психолог);
- тренінг «Я – толерантна особистість» (учасники: вихованці гуртка «Толерантність – шлях до порозуміння; автор і тренер: Звонарьова Н.М. – керівник гуртка);
- тренінг «Школа спілкування» (учасники: вихованці гуртка «Толерантність – шлях до порозуміння; автор і тренер: Звонарьова Н.М. – керівник гуртка);
- тренінг «Толерантність та права дитини» (учасники: вихованці гуртка «Толерантність – шлях до порозуміння; автор і тренер: Звонарьова Н.М. – керівник гуртка);
- тренінг «Невпевнений – упевнений – самовпевнений» (учасники: вихованці гуртка «Толерантність – шлях до порозуміння; автор і тренер: Звонарьова Н.М. – керівник гуртка);
- тренінг «Толерантність. Створення квітки толерантності» (учасники: вихованці гуртка «Толерантність – шлях до порозуміння; автор і тренер: Звонарьова Н.М. – керівник гуртка);
- тренінг «Я і група: толерантність до себе та до інших» (учасники: вихованці гуртка «Толерантність – шлях до порозуміння; автор і тренер: Звонарьова Н.М. – керівник гуртка);
- тренінг «Як бути толерантним у спілкуванні» (учасники: вихованці гуртка «Толерантність – шлях до порозуміння; автор і тренер: Звонарьова Н.М. – керівник гуртка);
- тренінг «Толерантність у сучасному світі» (учасники: вихованці гуртка «Толерантність – шлях до порозуміння; автор і тренер: Звонарьова Н.М. – керівник гуртка);
- тренінг «Толерантність і емпатія як специфічні риси комунікативних процесів» (учасники: вихованці гуртка «Толерантність – шлях до порозуміння; автор і тренер: Звонарьова Н.М. – керівник гуртка);
- круглий стіл «Толерантність до інших: різні світи» (учасники: вихованці гуртка «Толерантність – шлях до порозуміння; автор і тренер: Звонарьова Н.М. – керівник гуртка);
- тренінг «Межі толерантності» (учасники: вихованці гуртка «Толерантність – шлях до порозуміння; автор і тренер: Звонарьова Н.М. – керівник гуртка);
- тренінг «Поспішаймо творити добро» (учасники: вихованці закладу; автор та тренер: Малая М.В. – практичний психолог);
- тренінг «Насильство та жорстокість» (учасники: вихованці закладу; автор та тренер: Малая М.В. – практичний психолог);
- «Вчимося взаємодіяти без конфлікту» (учасники: вихованці закладу; автор та тренер: Малая М.В. – практичний психолог);
- тренінг «Толерантність. Це стосується кожного» (учасники: вихованці закладу; автор та тренер: Малая М.В. – практичний психолог);

3. Методичне забезпечення роботи з дорослими (педагоги та батьки):

3.1. Програма тренінгового курсу для педагогічних працівників «Формування толерантності в освітньому просторі ЗПО» (автори: Звонарьова Н.М. – заступник директора з навчально-методичної роботи; Малая М.В. – практичний психолог):

3.1.1. Психолого-педагогічний тренінг «Палітра інновацій. Психолого-педагогічний супровід виховання та розвитку особистості: інновації в практику» (учасники: педагогічний колектив, тренери: Малая М.В. – практичний психолог, Звонарьова Н.М. – заступник директора з навчально-методичної роботи; 22 грудня 2021 р.).

3.1.2. Психолого-педагогічний тренінг «Толерантність як засіб запобігання конфліктів у педагогічному середовищі» (учасники: педагогічний колектив, тренер: Малая М.В. – практичний психолог; 12 січня 2022 р.).

3.1.3. Семінар-практикум «Інформаційна гігієна та цифрова безпека як важливі компетентності сучасного педагога» (учасники: педагогічний колектив, модератор: Стицюк Ю.О. – завідувач відділу організаційно-масового; 24 лютого 2023 р.).

3.1.4. Семінар-практикум з елементами тренінгу «Професійно значущі якості особистості педагога-позашкільника» (учасники: педагогічний колектив, модератор: Челишева О.І. – заступник директора з виховної роботи; 31 березня 2023 р.).

3.1.5. Семінар-практикум з елементами тренінгу «Професійне здоров'я педагога як ресурс професійно-особистісного розвитку» (учасники: педагогічний колектив, лектор: Малая М.В. – практичний психолог; 19 квітня 2023 року);

3.1.6. Тренінг «Толерантність як показник компетентності педагога» (учасники: педагогічний колектив, тренер: Звонарьова Н.М. – заступник директора з навчально-методичної роботи; 20 листопада 2024 р.).

3.1.7. Тренінг «Картування різноманітності: як зробити відмінності ресурсом» (учасники: педагогічний колектив, тренер: Звонарьова Н.М. – заступник директора з навчально-методичної роботи; 27 листопада 2025 р.).

3.2. Матеріали навчання керівників гуртків:

3.2.1. «Створення толерантного освітнього простору на основі проблемно-діалогічної організації педагогічної діяльності керівника гуртка» (учасники: педагогічний колектив, лектор: Звонарьова Н.М. – заступник директора з навчально-методичної роботи; 07 вересня 2021 року);

3.2.2. «Забезпечення психологічного супроводу становлення толерантної особистості в освітньому процесі» (учасники: педагогічний колектив, лектор: Малая М.В. – практичний психолог; 06 жовтня 2021 року);

3.2.3. «Толерантність як особистісна характеристика в умовах імплементації інклюзивної освіти» (учасники: педагогічний колектив, лектор: Малая М.В. – практичний психолог; 14 грудня 2021 року);

3.2.4. лекція з елементами тренінгу «Створення безпечних умов організації освітнього процесу в закладі позашкільної освіти» (учасники: педагогічний колектив, тренер: Звонарьова Н.М. – заступник директора з навчально-методичної роботи; 23 березня 2022 року);

3.2.5. лекція з елементами тренінгу «Створення безпекового емоційного стану у дітей під час війни засобами мистецтва» (учасники: педагогічний колектив, тренер: Челишева О.І. – заступник директора з виховної роботи; 12 жовтня 2022 року);

3.2.6. «Психологічний супровід внутрішньо переміщених вихованців» (учасники: педагогічний колектив, лектор: Малая М.В. – практичний психолог; 16 листопада 2022 року);

3.2.7. «Виклики пандемії та війни: як розвинути у собі толерантність до невизначеності» (учасники: педагогічний колектив, лектор: Звонарьова Н.М. – заступник директора з навчально-методичної роботи; 22 грудня 2022 року);

3.2.8. тренінг «Позитивне значення толерантності у формуванні цілісної особистості молодого людини» (учасники: педагогічний колектив, тренер: Звонарьова Н.М. – заступник директора з навчально-методичної роботи; 15 лютого 2023 року);

3.2.9. «Педагогіка партнерства: сутність, основні ідеї та принципи» (учасники: педагогічний колектив, лектор: Звонарьова Н.М. – заступник директора з навчально-методичної роботи; 11 жовтня 2023 року);

3.2.10. «Психолого-педагогічна підтримка дитини під час навчання та виховання» (учасники: педагогічний колектив, лектори: Звонарьова Н.М. – заступник директора з навчально-методичної роботи; 08 листопада 2023 року);

3.2.11. «Виховання толерантності у дітей та учнівської молоді» (учасники: педагогічний колектив, лектор: Челишева О.І. – заступник директора з виховної роботи, 06 грудня 2023 року);

3.2.12. «Інтеграція виховних ресурсів закладу позашкільної освіти та сім'ї у навчанні, вихованні і творчому розвитку дитини» (учасники: педагогічний колектив, лектор: Челишева О.І. – заступник директора з виховної роботи, 07 лютого 2024 року);

3.2.13. «Управління конфліктами у педагогічному колективі» (учасники: педагогічний колектив, лектор: Малая М.В. – практичний психолог; 17 квітня 2024 року);

3.2.14. «Соціально-педагогічна виховна робота у закладі позашкільної освіти» (учасники: педагогічний колектив, лектор: Челишева О.І. – заступник директора з виховної роботи, 14 листопада 2024 року);

3.2.15. «Виховання толерантності як особистісної цінності у контексті гуманізації освіти» (учасники: педагогічний колектив, лектор: Челишева О.І. – заступник директора з виховної роботи, 19 грудня 2024 року);

3.2.16. «Ефективне навчання під час війни. Робота з комплексами та страхами здобувачів освіти» (учасники: педагогічний колектив, лектор: Малая М.В. – практичний психолог; 16 січня 2025 року);

3.2.17. «Психолого-педагогічна підтримка дітей в умовах війни: комунікативні стратегії та інструменти збереження ментального здоров'я» (учасники: педагогічний колектив, лектор: Малая М.В. – практичний психолог; 19 листопада 2025 року);

3.2.18. «Діяльнісний підхід у гуртковій роботі як засіб розвитку національної самосвідомості та культури толерантності» (учасники: педагогічний колектив, лектор: Челишева О.І. – заступник директора з виховної роботи, 10 грудня 2025 року);

3.2.19. «Комфортний мікроклімат у дитячому колективі – основа моральності» (учасники: педагогічний колектив, лектор: Челишева О.І. – заступник директора з виховної роботи, 14 січня 2026 року).

3.3. Програма просвітницько-виховної роботи з батьками «Толерантні батьки — толерантні діти» (автор: Челишева О.І. – заступник директора з виховної роботи):

3.3.1. серія батьківських всеобучів:

- «Виховуємо власним прикладом»;
- «Активне слухання як ефективний спосіб спілкування з дитиною»;
- «Емоційний інтелект, як розвивати і для чого це потрібно»;
- «Емпатія – це наша суперсила!»;
- «Ми різні, але ми рівні»;
- «Люди створені, щоб бути разом»;

3.3.2. серія тренінгів для батьків:

- «Толерантність»;
- «Толерантна особистість»;
- «Емпатія: крок до порозуміння».

3.3.3. родинні майстерки з декоративно-ужиткового та образотворчого мистецтва.

3.4. Сценарії виховних заходів для вихованців (години спілкування, бесіди, концертні програми, майстерки):

- в рамках Всеукраїнської акції «16 днів без насильства» (автори: Челишева О.І. – заступник директора з виховної роботи, Звонарьова Н.М. – заступник директора з навчально-методичної роботи, Малая М.В. – практичний психолог);

- до Тижня толерантності: бесіди, години спілкування, квести, інформаційні хвилини (автори: Челишева О.І. – заступник директора з виховної роботи, Звонарьова Н.М. – заступник директора з навчально-методичної роботи, Малая М.В. – практичний психолог);

- в рамках місячника правових знань:

- бесіди «Я – громадянин, я – патріот, я вихованець свого закладу», «Подорож до світу права», «Подорож країною права та закону» (автор: Челишева О.І. – заступник директора з виховної роботи); «Вчись володіти собою», «Соціальні мережі», «Моральні цінності мого краю» (автор: Малая М.В. – практичний психолог);

- години спілкування на теми «Конвенція про права дитини», «Правовий вернісаж», «Повага до себе та інших людей» (автор: Звонарьова Н.М. – заступник директора з навчально-методичної роботи);

- сценарії виховних заходів до Дня захисту дітей, Дня Соборності України, Дня єднання, Дня Українського Прапора, Дня незалежності, Дня пам'яті захисників України, Дня партизанської слави, Дня захисника та захисниці України, Дня Гідності та свободи, Міжнародного дня волонтера, Дня матері, міжнародного дня сім'ї тощо (автор: Челишева О.І. – заступник директора з виховної роботи);

- благодійні акції «Дружні подарунки: Нетішин – Великій Олександрівці» (автор: Челишева О.І. – заступник директора з виховної роботи); «Писанка Єдності: творимо разом» (автор: Гончарук Т.В. – керівник гуртків), Майстерка Єднання «Тепло в долонях» (автор: Челишева О.І. – заступник директора з виховної роботи), «Теплі обійми Святого Миколая» (автор: Челишева О.І. – заступник директора з виховної роботи), ;

- благодійний проект «Тепло, що зігріває серця» (автори: Челишева О.І. – заступник директора з виховної роботи, Темна В.А. – керівник гуртків);

- благодійний проект «Подаруй родинне тепло» (автори: Стицюк Ю.О. завідувач відділу організаційно-масового, Челишева О.І. – заступник директора з виховної роботи);

- майстерки для військовослужбовців, внутрішньо переміщених осіб, родинні майстерки (автори: Челишева О.І. – заступник директора з виховної роботи, Борцова Ю.О. – керівник гуртків, Гончарук Т.В. – керівник гуртків, Стицюк Ю.О. – завідувач відділу організаційно-масового);

- благодійні концерти «Голос без кордонів», «У ритмі натхнення», «Ми діти твої, Україно!», «Наша сила в людях», «Творчість під захистом мужності», «Зігріті сонцем мрії», «Чарівний передзвін», «В очікуванні дива», «Віримо в чудеса», «Тому що я – Україна!», «Творимо. Віримо. Переможемо», «Територія творчості», «Мріяти так важливо» (автор: Челишева О.І. – заступник директора з виховної роботи), «Мелодії весни», «За тиждень – Великдень» (автор: Дьячина О.С. – керівник гуртків), «Нас єднає любов одна» (автори: Темна В.А. – керівник гуртків, Дьячина О.С. – керівник гуртків, Маркова О.М. – керівник гуртка).

- проект «Молоді лідери: день у владі» (автор: Ковалінська І.Ю. – керівник гуртка «Сучасне лідерство»);

- благодійний захід для дітей загиблих захисників «Світло дитячих мрій» (автор: Ковалінська І.Ю. – керівник гуртка «Сучасне лідерство»);

- різдвяні зустрічі із родинами загиблих «Зустріч сердець» (автор: Ковалінська І.Ю. – керівник гуртка «Сучасне лідерство»);
- години милосердя (автор: Стицюк Ю.О. – завідувач відділу організаційно-масового);
- патріотичні хореографічні флешмоби «Вишиванка», «Все в нас є», «Червоні маки не забувають», «Усі ми прагнемо любові», «Разом», «Діти країни – майбутнє України!», «Молитва. Молитва за Україну» тощо (автор: Грищук Л.С. – керівник гуртка);
- благодійний проєкт «Зиму проводжаємо, Весну-красну зустрічаємо» (автори: Темна В.А. – керівник гуртків, Дьячина О.С. – керівник гуртків);
- благодійний проєкт «Схід – Захід. Діти. Разом» (автор: Борковська О.В. – директор).

НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ «ШКОЛИ ТОЛЕРАНТНОСТІ»

1. Публікації у фахових виданнях України:

1. Антонова З., Старостіна К. Психологічні аспекти управлінської толерантності керівників закладів освіти. *Науковий журнал «Психологічні тревелогі»*. Хмельницький: ХНУ, 2024. №3. С. 86–95. URL: <https://pt.khmnpu.edu.ua/index.php/pt/article/view/208>

2. Антонова З.О., Старостіна К.В. Впровадження тренінгової програми в межах реалізації формувального етапу авторської моделі «Школи толерантності»: результати та перспективи. *Габітус*. Одеса: ПУ «Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій», 2025. № 70. С. 83–88. URL: http://habitus.od.ua/journals/2025/70-2025/70_2025.pdf

3. Бирко Н.М. Аналіз стану сформованості толерантності у студентів вищих педагогічних навчальних закладів. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки: Педагогічні науки*. Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2010. №14. С.80-84.

4. Бирко Н.М. Виховання толерантності як ресурс у формуванні ціннісних орієнтацій студентів вищих педагогічних навчальних закладів. *Вісник прикарпатського університету: Педагогіка*. Випуск XIX-XX. / Міністерство освіти і науки України, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. Івано-Франківськ, 2008. С. 17-22.

5. Бирко Н.М. Проблема розвитку особистісної толерантності у майбутніх учителів. *Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць*. Випуск 295. Педагогіка і психологія. – Чернівці: Рута, 2006. С.16-23.

6. Бирко Н.М. Професійна підготовка вчителя в умовах воєнного стану засобами педагогіки толерантності. *Нові технології навчання: зб. наук. праць*. Житомир, 2024. №8. С.8-15. <http://journal.org.ua/index.php/ntn/article/view/391>

7. Бирко Н.М. Використання педагогічної спадщини В.О.Сухомлинського у формуванні толерантних стосунків дітей підліткового віку. *Особистісно орієнтований потенціал педагогіки В. О. Сухомлинського*. Збірник матеріалів міжвузівської науково-практичної конференції (30 вересня – 1 жовтня 2008 року) / Упоряд. Е. І. Федорчук. Кам'янець-Подільський: Абетка-Світ, 2008, С.23-29.

8. Бирко Н.М., Борковська О.В., Звонарьова Н.М., Василькова Л. М., Щур Н.М. Концепція з реалізації науково-методичного забезпечення авторської моделі «Школа толерантності». *Наукові записки: зб. наук. статей*. М-во освіти і науки України, Укр. держ. ун-т ім. Михайла Драгоманова; упор. Л.Л. Макаренко. Київ: Гельветика, 2025. Вип. CLXI (161). Серія педагогічні науки. С. 5-15. <https://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/48454>

9. Бирко Н.М. Педагогічні умови формування толерантності майбутніх учителів початкової школи. *Education and Pedagogical Sciences* (“Освіта та педагогічна наука”). Луганськ. 2014. №1(162). С. 51-56

10. Бирко Н.М. Структура готовності будучих учителів к формированию толерантности учеников начальной школы. *Современный образовательный процесс: опыт, проблемы и перспективы*: материалы Междунар. науч.-практ. конф. (Уфа, 28 марта 2014 г.). Уфа : Издательство ИРО РБ, 2014. С. 200-202.

11. Nadiia Vyrko, Implementation of the basics of pedagogy of tolerance in the practical activities of modern educational institutions./Впровадження основ педагогіки толерантності в практичну діяльність сучасних закладів освіти. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки: науковий журнал* / [гол. ред. Г.П.

Грибан, заст. гол. ред. О.Є. Антонова]. Житомир: Вид-во Житомирського держ. ун-ту імені І. Франка, 2022. Вип. 4 (111). С.5-18. С.5-18.

2. Публікації в наукових журналах України:

1. Бирко Н.М. Модель педагогічної системи «Школа толерантності». *Плекаймо особистість*: наук.-метод. альманах. Вип. 7. Полтава, Лубни: Держ. закл. «Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка», 2024. С.49-56.

2. Бирко Н.М. Наукові підходи професійної підготовки майбутніх учителів до формування толерантної особистості. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*: збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Умань: ФОП Жовтий О.О., 2015. Випуск 53. С. 209-214.

3. Бирко Н.М. Особливості формування толерантності учнів молодшого шкільного віку. *Науковий вісник Донбасу* 2013. № 4 (24) – режим доступу : [nvd.luguniv.edu.ua / archive / N № 24 / 13 bnmmsv.pdf](http://nvd.luguniv.edu.ua/archive/N№24/13bnmmsv.pdf)

4. Бирко Н.М. Показники ефективності педагогічної системи Школа толерантності в умовах експерименту всеукраїнського рівня "Науково-методичне забезпечення реалізації авторської моделі "Школа толерантності". *Освіта в умовах воєнного стану в Україні: психолого-педагогічний аспект*. / Зб. матеріалів. наук.-практ. конф. [ред. кол.: В. І. Очеретянко (гол.) та ін.]. Хмельницький: ХОШПО ім. А.Назаренка, 2025. С.19-24.

5. Бирко Н.М. Пріоритетні підходи універсального дизайну //Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. Випуск 3 (140). Одеса, 2022. С.46-52.

6. Бирко Н.М. Різноманітність підходів до поняття “толерантність” в педагогічній теорії. *Справжнє виховання дитини – у вихованні самих себе*: Збірник наукових праць (з матеріалами Третіх Всеукраїнських Читань з Гуманної Педагогіки, м. Київ, 1-2 листопада 2008р.) / За заг. ред. доцента С. Л. Крука. Хмельницький: Подільський культурно-просвітительський Центр імені М. К. Реріха; Всеукраїнський центр гуманної педагогіки, 2009. С. 22-25.

7. Бирко Н.М. Розвиток емпатії у майбутніх учителів, як однієї з компонентів толерантної особистості. Професійна підготовка педагогічних кадрів в умовах інноваційної перебудови національної системи освіти: матеріали міжвуз. наук.-практ. конф. аспірантів та молодих учених (Хмельницький, 21 жовт. 2010р.) / Хмельницька обласна рада, Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія. Хмельницький: ХГПА, 2010. С.5-10.

8. Бирко Н.М. Розвиток принципу толерантності в освіті: історичний аспект. *Професійна підготовка педагогічних кадрів в умовах інноваційної перебудови української національної освіти: сучасний стан, проблеми, перспективи розвитку*: матеріали міжвузівської науково-практичної конференції (11 жовтня 2007 р.). Хмельницький: ХГПА, 2007. С. 239-241.

9. Бирко Н.М. Роль гуманної педагогіки у формуванні толерантності студентів вищих педагогічних навчальних закладів. *П'ять педагогічних читання пам'яті М. М. Дарманського: проблеми освіти в контексті гуманізації суспільства*: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 2 квіт. 2010 р.) / Хмельницька обласна державна адміністрація, Хмельницька обласна рада, Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія. Хмельницький: ХГПА, 2010. Т.2. С. 83-84.

10. Бирко Н.М. Сучасні підходи до виховання толерантності молоді. *Професійна підготовка педагогічних кадрів: сучасний стан, проблеми, перспективи розвитку*: матеріали

міжвуз. наук.-практ. конф. аспірантів та молодих учених (Хмельницький, 22 жовт. 2009 р.) / Хмельницька обласна рада, Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія. Хмельницький: ХГПА, 2009. С. 5-13.

11. Бирко Н.М. Толерантність учня початкової школи – одна із якостей лідерської позиції особистості молодшого школяра. //Вища освіта України: теоретичний та науково-методичний часопис. Київ: Інститут вищої освіти НАПН України. 2016. №4 (додаток 1).С.6-8.

12. Бирко Н.М. Шляхи реалізації педагогічної системи «Школа толерантності». *Освіта в умовах воєнного стану в Україні: психолого-педагогічний аспект*. зб. матер. II наук.-практ. конф. Хмельницький: ХОІППО, 7 грудня 2023р. С. 8-12.

13. Бирко Н.М. Шляхи формування толерантного середовища і толерантної особистості в закладі позашкільної освіти. *Педагогічна майстерність: виклики сучасності та шляхи вдосконалення*. Зб. наук. та наук.-метод. праць [ред. кол.: Л. Ободовська (гол.) та ін.]. Хмельницький. Хмельницький палац творчості дітей та юнацтва. 2025. С. 10-17.

14. Бирко Н.М. Теоретичні основи толерантності вчителя в умовах інформатизації суспільства. *Професійна підготовка педагогічних кадрів у контексті європейського освітнього простору*: матеріали міжвуз. наук.-практ. конф. аспірантів та молодих учених (Хмельницький, 23 жовт. 2008 р.) / Хмельницька обласна рада, Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія. Хмельницький: ХГПА, 2008. С. 31-38.

15. Бирко Н.М., Звонарьова Н.М., Старостіна К. В. Ефективні принципи реалізації моделі педагогічної системи «Школа толерантності». *Плекаймо особистість*: наук.-метод. альманах. 2026. (стаття в друці).

16. Борковська О. В. Виховання життєвих цінностей у вихованців закладу позашкільної освіти шляхом залучення до різноманітної творчої діяльності. *Різновекторність виховних впливів і узгодженість дій різних суб'єктів виховання*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, Хмельницький, 20 листоп. 2024 р.). Хмельницький: ХОІППО. 2024. С. 92–96. URL: <https://hoippo.km.ua/wp-content/uploads/2024/12/zbirnyk12.pdf>

17. Борковська О. В. Посіяти зерна моралі. *Педагогічний вісник Поділля*: науково-методичний журнал. 2023. Вип. 1. С. 8. URL: <https://drive.google.com/file/d/1K6119rtldy0RpNSSE4DvSS7zrlyIGQUY/view>

18. Васількова Л., Старостіна К. Психологічні аспекти впровадження авторської моделі «Школи толерантності» в закладах загальної середньої освіти. *Формування особистості сучасного фахівця як суб'єкта самотворення в умовах освітнього простору : матеріали XIV Всеукраїнської науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти та молодих науковців* (Хмельницький, 28 листопада 2024). Хмельницький: кафедра психології та педагогіки ХНУ. С. 34–37.

19. Васількова Л., Старостіна К. Роль педагога у деконструкції соціальних стереотипів у навчальному процесі. *Збірник матеріалів Четвертої науково-практичної конференції «освіта в умовах воєнного стану в Україні: психолого-педагогічний аспект»*. Хмельницький: ХОІППО ім. А.Назаренка, 2025. С. 38–44. URL: <https://hoippo.km.ua/?cat=16>

20. Орловська Н. М. Авторська школа – освітній простір завтрашнього дня. *Травневі сходи пам'яті І. Русого*: зб. мат. регіон. наук.-практ. конф. за ред. В.В. Гуменюк. Хмельницький: ХОІППО ім. А. Назаренка, 2023. С.140.

21. Орловська Н. М. Майбутнє нашого народу в його дітях. *Різновекторність виховних впливів і узгодженість дій різних суб'єктів виховання*: зб. мат. всеукр. конф. за заг. ред. Н. М. Орловської, Хмельницький: ХОІППО ім. А. Назаренка, 2024. С.179.

22. Орловська Н.М. Особливості реалізації Програми «Нова українська школа у поступі до цінностей» І. Д. Бега в Хмельницькій області. *Педагогічний вісник Поділля*. Хмельницький: ХОІППО ім. А. Назаренка, 2023. №2. С.3.

23. Орловська Н.М. Реалізація ідей родоvodu – основа гуманістичної спрямованості особистості. *Педагогічний вісник Поділля*. Хмельницький: ХОППО ім. А. Назаренка, 2025. №1. С.12.

24. Орловська Н.М. Система національно-патріотичного виховання в закладі загальної середньої освіти. *Формування патріотизму та збереження національної ідентичності особистості в умовах полікультурного середовища сучасної України*: зб. наук. праць за матеріалами Третьої всеукр. наук.-практ. конф. Хмельницький, 2021. С.200.

25. Орловська Н. М. Створення сприятливих умов для життєтворення та самореалізації зростаючої особистості. *Управління закладом освіти в умовах реалізації Концепції нової української школи і нових суспільних викликів: досвід та перспективи*: зб. мат. всеукр. конф. Хмельницький:ХОППО ім. А.Назаренка, 2023 С.86-89.

26. Орловська Н.М. Стратегічне планування виховної роботи в ЗЗСО. *Педагогічний вісник Поділля*. 2024. №4. С.14.

27. Орловська Н. М. Толерантність – основа міжнародних відносин та передумова подальшого існування цивілізації . *Публічне управління та адміністрування в умовах війни і в поствоєнний період в Україні*: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. у 3 томах. м. Київ, 15-18 квітня 2022 р. Київ: ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України. 2022. С.231-236.

28. Орловська Н.М. Толерантність – шлях до формування толерантного суспільства. *Сучасні виклики реалізації Концепції «Нова українська школа: інноваційні освітні практики закладів загальної середньої освіти»*: зб. матер. всеукр. наук.-практ. конф. Київ: ДНУ ІМЗО, 2023. С.58.

29. Орловська Н.М. Уроки вчителя мого. *Двадцять педагогічних читання пам'яті М.М. Дарманського: організація освітнього процесу в умовах воєнного стану*: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. м. Хмельницький, 16 грудня 2025 р. Хмельницький, 2025. С.50.

30. Старостіна К. В. Практичні аспекти впровадження проекту мотиваційно-рефлексивного простору в закладі загальної середньої освіти. *Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців : тези доповідей XI Всеукраїнської науково-практичної конференції*, (Хмельницький, 27 квітня 2023). Хмельницький: кафедра психології та педагогіки ХНУ, 2023. С. 78–81. URL: https://psy.khmnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/17/programa_konf-czii_2023.pdf

31. Старостіна К. В. Формування толерантності як основа об'єднання сучасного суспільства в Україні *Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців : тези доповідей IX Всеукраїнської науково-практичної конференції*, (Хмельницький, 14 квітня 2022). Хмельницький: кафедра психології та педагогіки ХНУ, 2022. С. 83–85. URL:<https://elar.khmnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/4c510864-49f9-48df-8f71-482c57ca5336/content>

32. Старостіна К. В., Васількова Л. М. Роль толерантності та резильєнтності під час психологічної адаптації у період воєнного стану. *Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців: тези доповідей XII Всеукраїнської науково-практичної конференції* (Хмельницький, 18 квітня 2024). Хмельницький: кафедра психології та педагогіки ХНУ, 2024. С. 103–105. URL: https://psy.khmnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/17/tezy-konferencziyi-18_04_2024.pdf

33. Старостіна К. В., Васількова Л. М. Психологічна адаптація учнів у середовищі толерантного освітнього простору. *Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців: тези доповідей XIII Всеукраїнської науково-практичної конференції* (Хмельницький, 18 квітня 2024). Хмельницький: кафедра психології та педагогіки ХНУ, 2024. С. 103–106. URL: https://psy.khmnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/17/tezy-konferencziyi-18_04_2024.pdf

34. Старостіна К. Психологічна готовність здобувачів освіти до надзвичайних ситуацій під час війни. *Освіта в умовах воєнного стану в Україні: психолого-педагогічний аспект (присвячується пам'яті А. П. Назаренка)*. Зб. матеріалів. наук.-практ. конф. [ред. кол.: В. І. Очеретянко (гол.) та ін.]. Хмельницький : ХОІППО, 2023. С. 176–178. URL: https://hoippo.km.ua/wp-content/uploads/2023/03/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA1.11.2022_%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0-2-1.pdf

35. Старостіна К. Психологічні наслідки та шляхи подолання втоми від співчуття у професіях допомоги. *Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців: тези доповідей XII Всеукраїнської науково-практичної конференції* (Хмельницький, 18 квітня 2024). Хмельницький: кафедра психології та педагогіки ХНУ, 2024. С. 120–122.

3. Методичні розробки:

1. Бирко Н.М. Педагогічна майстерня формування толерантності сучасного громадянина: метод. посіб. Хмельницький: ХГПА, 2013. 184с. URL: <https://drive.google.com/file/d/1xpgjA3vZOr3YhV6-nBQkUK1q0LO15LZj/view?usp=sharing>

2. Бирко Н.М. Школа партнерства: 3D-формула партнерської взаємодії: навч.-метод. посіб. Хмельницький : ХОІППО, 2020.137с. URL: <https://drive.google.com/file/d/1MMqUjrqhW0AVzNoVA1M62B8ltASxqody/view?usp=sharing>

3. Бологова Н.С. Формування життєво компетентної особистості засобами та формами гурткової роботи: метод. посіб. Нетішин: ЗПО «Будинок дитячої творчості», 2011. 28 с.

4. Борковська О.В., Стицюк Ю.О. Інтерактивні технології навчання: теорія і практика: метод. посіб. Нетішин: ЗПО «Будинок дитячої творчості», 2008. 40 с.

5. Васількова Л. М. Методична карта вчителя: навігація успішними шляхами педагогічної роботи: метод. посіб. Хмельницький: Лицей № 2 Хмельницької міської ради, 2024. 51 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/18oU7r8BrDZGFJNK2b6aNgWf4WDM28r45/view>

6. Васількова Л. М., Старостіна К.В. Stress-management в закладі освіти як спосіб відповіді на виклики часу : метод. посіб. Хмельницький: НБК № 2, 2023. 20 с. URL: https://docs.google.com/document/d/1x_r1vxV7iu-MwYbE6JTC5JBrNtHA_qT/edit

7. Гончарук Г., Орловська Н., Мітягіна С. Національно-патріотичне виховання: дослідницький вимір, досвід, проблеми, рекомендації: наук.-метод. посібник. Хмельницький: ХОІППО ім. А.Назаренка, 2024. С.46.

8. Звонарьова Н. М. Тренінг як засіб формування толерантності у педагогічних працівників закладу позашкільної освіти: метод. посіб. Нетішин: ЗПО «Будинок дитячої творчості», 2024. 54 с.

URL: <https://drive.google.com/file/d/1supDDs9GyigJiATrA3hOTaLYVW33elEz/view>

8. Звонарьова Н. М., Челишева О. М. Художні майстер-класи як дієвий метод емоційно-психологічної підтримки учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану: метод. посіб. Нетішин: ЗПО «Будинок дитячої творчості», 2025. 35 с.

URL: <https://drive.google.com/file/d/1TKF2iLCqG7vnqzbz7YZRrICue39zaQD37/view>

9. Малая М. В. Методичний посібник корекційно-розвивальних занять із дітьми, що мають агресивний та тривожний стан: метод. посіб. Нетішин: ЗПО «Будинок дитячої творчості», 2021. 63с.

URL: <https://drive.google.com/file/d/1xa4ZHfFanyt-iTIXWeEibEUBOvyIXV2F/view>

10. Малая М.В. Психологічне здоров'я сучасного педагога: метод. посіб. Нетішин: ЗПО «Будинок дитячої творчості», 2015. 119 с.

URL: <https://drive.google.com/drive/folders/1ACjEi6hZON9CfCCOEIqp9THjSfjuPgo>

11. Мігунова І. А., Васількова Л. М., Шеремета Т. А. Громадянська освіта в дії: збірник вправ для здобувачів освіти: метод. посіб. Хмельницький: Ліцей № 2 Хмельницької міської ради, 2025. 67 с.

URL: <https://drive.google.com/file/d/1V-K16JtGFMowcfrRgFsmP5l8kRJcj7W0/view>

12. Мігунова І. А., Шеремета Т. А., Васількова Л. М. Формування особистості учня під час освітнього процесу в умовах школи толерантності: метод. посіб. Хмельницький: навчально-виховний комплекс № 2 м. Хмельницький, 2022. 219 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/1M5VegmdVK701ftj-Hy1BZxCUSfriESyF/view>

13. Орловська Н.М. Дослідно-експериментальна робота – шлях до професійного зростання педагога-позашкільника. Зб. матеріалів дослідно-експериментальної роботи Хмельницького палацу творчості дітей та юнацтва. Хмельницький, 2023. С.120-123.

14. Орловська Н. М. Толерантність – обличчя народів світу, передумова існування людства. Зб. матеріалів дослідно-експериментальної роботи Хмельницького палацу творчості дітей та юнацтва. Хмельницький, 2023. С.192-197.

15. Орловська Н.М. Методичні рекомендації щодо організації роботи та програмно-методичного забезпечення освітнього процесу в закладах позашкільної освіти у 2024-2025 навчальному році. *Педагогічний вісник Поділля*. 2024. №13-16. С. 70.

16. Орловська Н.М. Методичні рекомендації щодо організації роботи та програмно-методичного забезпечення освітнього процесу в закладах позашкільної освіти у 2025-2026 навчальному році. *Педагогічний вісник Поділля*. 2025. №13-16. С. 50.

17. Орловська Н.М. Методичні рекомендації щодо створення толерантного освітнього середовища в закладах загальної середньої освіти 2025-2026 н.р. *Педагогічний вісник Поділля*. 2025. №3. С.17

18. Орловська Н. М., Осатюк Н. А., Томчишина Т. П., Шенгілевич С. Г. Школа толерантності: шлях до формування толерантного суспільства : навч.-метод. посіб. Чернівці-Київ: Букрек, 2012. 504 с.

19. Паламарчук О. О., Васількова Л. М. Формування життєвих компетентностей в освітньому процесі: метод. посіб. Хмельницький: навчально-виховний комплекс № 2 м. Хмельницький, 2021. 178 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/11dZYUJ37WvgoPgNAvmc-F311GysUrsIH/view>

20. Стицюк Ю. В. Формування національної свідомості засобами декоративно-прикладного мистецтва: метод. розробка. Нетішин: ЗПО «Будинок дитячої творчості», 2017. 37 с.

21. Стицюк Ю. В. Формування толерантної особистості засобами декоративно-ужиткового мистецтва: метод. розробка. Нетішин: ЗПО «Будинок дитячої творчості», 2022. 37 с. URL: https://drive.google.com/file/d/1KUmuS_dM_nlGKAiXSjYodiVvs6LKCpZ/view

22. Челишева О. І. Толерантні батьки – толерантні діти: зб. вихов. заходів. Нетішин: ЗПО «Будинок дитячої творчості», 2025. 46 с.

URL: <https://drive.google.com/file/d/1wR9Yr7DNvtAKGtHAIUNRxllWJL3-BP-k/view>

23. Ярмолюк В.П. Формування національної свідомості вихованців на заняттях гуртка «Художня вишивка»: метод. розробка. Нетішин: ЗПО «Будинок дитячої творчості», 2016. 93с.

4. Наукові праці:

1. Бирко Н.М. Підготовка майбутніх учителів до формування толерантності учнів початкової школи: дис...канд. пед. наук: 13.00.04. Хмельницький, 2014. 261с.

2. Бирко Н.М. Підготовка майбутніх учителів до формування толерантності учнів початкової школи: автореф. дис...канд. пед. наук: 13.00.04. Хмельницький, 2014. 20с.

КОЛЕКТИВИ-УЧАСНИКИ
експерименту всеукраїнського рівня
«Науково-методичне забезпечення реалізації авторської моделі
«Школа толерантності» (травень 2021–квітень 2026 рр.)

Науковий керівник експерименту:

Бирко Надія Михайлівна – доцент кафедри менеджменту та освітніх технологій ХОШПО ім. А. Назаренка, к.п.н.

Науковий консультант експерименту:

Орловська Надія Михайлівна – методист НМЦ виховної роботи позашкільної освіти ХОШПО ім. А. Назаренка.

Колектив комунального закладу загальної середньої освіти
«Ліцей № 2 Хмельницької міської ради»:

Васількова Людмила Михайлівна - директор,

Шеремета Тетяна Анатоліївна - заступник директора з навчально-виховної роботи,

Аносова Світлана Юріївна - заступник директора з навчально-виховної роботи,

Гаврилюк Тетяна Володимирівна - заступник директора з виховної роботи,

Старостіна Крістіна Валентинівна - практичний психолог.

Колектив закладу позашкільної освіти
«Будинок дитячої творчості»
Нетішинської міської ради Хмельницької області:

Борковська Оксана Василівна – директор,

Звонарьова Наталя Михайлівна – заступник директора з навчально-методичної роботи,

Челишева Олена Іванівна – заступник директора з виховної роботи,

Стицюк Юрій Олександрович – завідувач відділу організаційно-масового.

ДЛЯ ПОДАТОК: